

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav románských studií

Bakalářská práce

Pavla Klímová

Rovnerova konverzační komedie *Vrátila se jednou v noci*
The interactive comedy, Eduardo Rovner: *She returned one night*

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mojí bakalářské práce paní profesorce Anně Houskové za její ochotu a otevřenost při odborných konzultacích a za pomoc poskytovanou po celou dobu sepisování práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny využívané prameny a literaturu.

V Praze dne

podpis

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na rozbor a interpretaci konverzační komedie Eduarda Rovnera *Vrátila se jednou v noci*. Východiskem přístupu k tématu je teoretické poučení o typech komedie. V následujících oddílech je krátce načrtnut život autora a jeho další tvorba. Dále se práce věnuje jednotlivým aspektům hry v rovině kompoziční, jazykové a tematické. Poslední část práce je věnována formulaci celkového vidění světa v textu *Vrátila se jednou v noci*, zvažování inscenačních možností a vlastní charakteristice představení v Branickém divadle.

Klíčová slova: argentinská literatura, divadlo, konverzační komedie, Eduardo Rovner

Abstract

Main aim of this bachelor thesis is an analysis and interpretation of the interactive comedy *She returned one night* written by Eduardo Rovner. The theoretic information about categories of comedies is used like an approach of the theme. In following paragraphs there is an outline of the author's life and his authorship, then the bachelor's thesis dedicates to particular aspects of the comedy as composition, linguistic and thematic aspects. The last part of the thesis applies off to overall world vision formulation in that skript, also considers production possibility. The personal characterization of performance in Branické theatre in Prague is not missing as well.

Key words: argentine literature, theatre, interactive comedy, Eduardo Rovner

Obsah:

1	Úvodem.....	7
2	O komedii.....	8
2.1	Typy komedie	8
2.1.1	Situační komedie	8
2.1.2	Zápletková komedie	9
2.1.3	Charakterová komedie.....	9
2.1.4	Konverzační komedie.....	9
2.2	Stavba dramatu.....	10
3	O autorovi	11
3.1	Rovnerova další tvorba.....	12
4	Rozbor hry.....	14
4.1	Jazyková a kompoziční rovina.....	16
4.1.1	Kompozice dramatu	16
4.1.2	Stavba dialogu.....	17
4.1.3	Komická situace, komický konflikt	21
4.1.4	Postavy, pojetí komické postavy.....	25
4.1.5	Komično a humor.....	31
4.2	Tematická rovina.....	34
4.2.1	Vztah syna a matky	34
4.2.2	Vztah mezi světem živých a mrtvých	36
5	Shrnutí.....	37
5.1	Celkové vidění světa v textu.....	37
5.2	Inscenační možnosti	38
5.3	Vlastní charakteristika hry v Branickém divadle	39
6	Závěrem	41
7	Resumen.....	42
8	Resumé.....	46
9	Résumé.....	48
10	Bibliografie	50
11	Přílohy.....	52
11.1	Obrazové přílohy	52
11.2	Rozhovor s Eduardem Rovnerem.....	55

1 Úvodem

Podnětem pro sepsání této bakalářské práce, věnující se konverzační komedii Eduarda Rovnera *Vrátila se jednou v noci* (*Volvió una noche*, 1993), byl zájem o školní přednášky hispanoamerické literatury, konkrétně dílčí části o hispanoamerickém divadle, zájem o četbu těchto divadelních textů a samozřejmě záliba v divadelní kultuře.

Četba hry *Vrátila se jednou v noci* a následné zhlédnutí inscenace v Branickém divadle v Praze se spojily v dobrý námět na vytvoření bakalářské práce. Samotná hra nabízí mnoho hledisek vhodných pro rozbor a interpretaci. Jak v rovině tematické, tak v rovině jazykové a kompoziční.

Při četbě textu hry jsem si jako obvykle představovala herecké osobnosti, které by mohly jednotlivé postavy na jevišti zastupovat. Tyto představy byly posléze, v dobrém slova smyslu, narušeny zážitkem z Branického divadla. Postavy hry pro mne mají tedy, co do vzhledu, jasné obrysy. To ovšem nemění nic na faktu, že stále zbývá spousta prostoru pro odhalení nitra postav, o které se v práci taktéž pokouším.

Tematická stránka hry je pojata ze široka a pro analýzu je tudíž zajímavá. V následujících odstavcích je podrobena rozboru několik hlavních témat hry, pro diváka a čtenáře nejzřetelnějších. Stranou nezůstává ani jazyková rovina, rozbor dialogů a kompoziční rovina hry.

Během analýzy jednotlivých hledisek se průběžně vyrovnávám s ukázkami dialogů ze hry, abych čtenáři této práce usnadnila orientaci v rozboru a umožnila nahlédnout do problematiky skrze konkrétní případy. Ukázky uvádím záměrně v jazyce českém i španělském. Španělská a česká verze textu hry se v mnohém liší. Často jsou vynechány nebo nahrazeny vedlejší postavy, text je vsunut do úst jiným postavám (ovšem jedná se pouze o postavy vedlejší, tudíž tato skutečnost nemá vliv na celkové porozumění kontextu). Setkala jsem se i s případem, kdy nebylo možné uvést ukázkou dialogů v českém i španělském jazyce zároveň, neboť daný dialog se vyskytoval pouze v českém překladu textu.

Bakalářská práce si rovněž klade za cíl představit osobnost Eduarda Rovnera a stručně i jeho další tvorbu. Dále podnitit zájem o argentinskou divadelní tvorbu prostřednictvím Rovnerovy komedie *Vrátila se jednou v noci*.

2 O komedii

Východiskem k interpretaci komedie *Vrátila se jednou v noci* je teoretické poučení o typech komedie (zvláště pak o komedii konverzační) a o stavbě dramatu. V tomto oddíle se vynasnažím vyrovnávat se s informacemi, které jsem čerpala z knihy *O divadelní komedii*¹ a z *Encyklopedie literárních žánrů*.²

Komedie je dramatický žánr, jehož vymezení jako žánru se šťastným koncem se ukazuje být nedostatečné. Stěžejní je charakter a způsob řešení dramatického konfliktu. Dramatický konflikt je v komedii nadsazen a řešitelný z hlediska diváka. V závěru komedie se setkáváme se smírem, kladné postavy jsou zvýhodněny a záporné postavy jsou potrestány. Komedie mohou využívat satiru, parodii, mystifikaci, prvky grotesky.³

2.1 Typy komedie

Z hlediska dominantní složky dramatu *Encyklopedie literárních žánrů* rozlišuje čtyři typy komedie:

- situační komedie
- zápletková komedie
- charakterová komedie
- konverzační komedie⁴

2.1.1 Situační komedie

Dramatický děj u situační komedie je vystavěn ze situací. Je možné používat také termínu fraška, a to v případě, pokud mají situace ztřeštěnější podobu. Jedná se o nejběžnější typ komedie z hlediska výskytu. Nejčastějším námětem situační komedie jsou milostné vztahy.⁵

¹ Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Praha: Pražská scéna, 2003.

² *Encyklopedie literárních žánrů*. Ed. D. Mocná a J. Peterka. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004.

³ Viz *Encyklopedie literárních žánrů*. Ed. D. Mocná a J. Peterka. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004, s. 308-309.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

2.1.2 Zápletková komedie

Ústředním faktorem zápletkové komedie je děj. Mimoto, hlavní postava volí k prosazení svého mocenského nebo milostného záměru intriku. Intrikou rozumíme například převleky či zatajování určitých skutečností. Dějem komedie je rozvíjení intriky, které může vyvolat protiintriky.⁶

2.1.3 Charakterová komedie

Jak napovídá název, tento typ komedie je založen na charakterech postav. Může zobrazovat i charakter celé společnosti, v tomto případě mluvíme o komedii mravů. Hlavní postava je představována výjimečným jedincem, tato postava bývá často také dohnána k intrikám. Tímto se rozumí, že charakterová komedie přebírá prvky komedie zápletkové v rámci zdůraznění daného charakteru postavy nebo morálky společnosti.⁷

2.1.4 Konverzační komedie

Konečně se dostáváme k charakteristice komedie konverzační, která by nám měla pomoci k pochopení problematiky interpretace hry *Vrátila se jednou v noci*.

Stěžejním bodem konverzační komedie jsou dialogy, jejichž funkce však nespočívá jen v rozvíjení děje. Dialogy je realizována sama komika děje. Tento typ komedie se často vyznačuje zjednodušeným a chatrným dějem, dialogy jsou ale propracované, mají vlastní pravidla a zákonitosti. Dialogy komedie odhalují skutečnost, faleš, intrikaření a společenskou přetvářku. Mnohdy mohou být provokativní a mohou mít podobu komentářů k událostem na jevišti. Existuje i varianta konverzační komedie jako diskuse nad jistým společenským problémem.⁸

Pokud bychom chtěli nahlédnout do historie a zmínit se o autorovi konverzačních komedií, jako výborný příklad můžeme uvést Oscara Wilda a jeho hru *Jak je důležité míti Filipa* (*The Importance of Being Earnest*, 1895) nebo hru *Ideální manžel* (*An Ideal Husband*, 1895).⁹

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž.

Počátky konverzační komedie sahají k Molièrovi, když roku 1663 uvedl svou jednoaktovou hříčku *Kritika školy pro ženy* (*La Critique de l'école des femmes*, 1663) což byla vlastně jakási beseda o jeho předchozí hře, založena na čisté konverzaci bez dramatické zápletky.¹⁰

2.2 Stavba dramatu

Drama je definováno podle dvou žánrově-druhových triád lyrika, epika, drama a poezie, próza, drama. Podle klasického pojetí lyrika, epika, drama je drama pojato jako „syntetický subjekt - objektový literární druh - žánr, který v sobě integruje postupy obou nižších druhů, objektivní epiky a subjektivní lyriky“. V rámci pojetí próza, poezie, drama je drama „textem předurčujícím inscenaci“, je psané za účelem podívané, dokonce zahrnuje i program možného jevištního provedení, tím se přibližuje s divadelní hrou.¹¹

V bodech si můžeme uvést základní činitele stavby dramatu:

1. Expozice (úvod)
2. Kolize (zápletky, srážky)
3. Krize (vyvrcholení)
4. Peripetie (zdánlivé řešení, rozuzlení)
5. Závěr

Moderní drama může vynechávat bod číslo čtyři, řešení dané situace.¹²

¹⁰ Viz Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Cit. d., s. 81.

¹¹ Viz *Encyklopedie literárních žánrů*. Cit. d., s. 123.

¹² Viz Morgan, Norah. Saxton, Julia. *Vyučování dramatu*. Přeložila Helena Zymonová. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, IPOS ARTAMA, 2001, s. 26-27.

3 O autorovi

Povědomí světového publika o argentinské divadelní tvorbě rozšířil Eduardo Rovner svými divácky úspěšnými dramaty, za které byl také náležitě oceněn jak v Argentině, tak v řadě dalších latinskoamerických zemí. Eduardo Rovner svou osobností však nezasahuje do světa kultury pouze jako dramatik, jeho působení má daleko širší rozsah. V současné době živou kulturu Buenos Aires obohacuje svou akademickou a vědeckou činností a v divadelní oblasti působí i prakticky jako režisér.¹³

Abychom se jen nedomnívali, jaké životní peripetie přispěly k tvůrčímu rozvoji tohoto plodného autora, podívejme se nyní na jeho konkrétní životní příběh.

Eduardo Rovner se narodil v Buenos Aires 20. srpna 1942, v jeho žilách však koluje evropská krev, a to díky původu jeho rodičů. Oba jeho rodiče žili v moldavském Kišiněvě a stejně jako mnoho dalších opustili své rodiště, snad v naději nalezení štěstí za mořem.

K Rovnerovu stylu psaní her jistě přispěl fakt, že vystřídal mnoho druhů povolání. Vystudoval sice elektrotechniku, ale na Univerzitě v Buenos Aires přednášel argentinské a latinskoamerické divadlo, vedl dramatickou tvorbu v Národní dramatické škole při Národním uměleckém institutu, věnoval se také těžce tělesně postiženým, působil jako sociální psycholog a jako hudebník (sledujeme hudební prvky v jeho dramatické tvorbě). Domnívám se, že právě dané životní zkušenosti tomuto brilantnímu autorovi pomohly utvořit si jistý pohled na životní schémata, o kterých tak rád sepisuje své hry.¹⁴

Všechna uvedení hry *Vrátila se jednou v noci* provázely úspěchy, to Rovnera také dovedlo k rozhodnutí věnovat se hlavně psaní a dokonce k opuštění funkce ředitele a uměleckého šéfa Městského divadla San Martín v Buenos Aires. Samotné psaní her však Rovnerovi ke spokojenosti nestačí, věnuje se ještě mnoha dalším aktivitám, například časopisu *Prostor (Espacio)*, publikování článků a teoretických studií, aktivně se účastní kulturních konferencí. Divadlo propaguje a podporuje i v politice.¹⁵

V současnosti se Eduardo Rovner může pyšnit několika prestižními oceněními jako je cena Casa de las Américas, New Yorská ACE, Uruguayská cena Florencia, Cena města

¹³ Viz Rovner, Eduardo. *Otros estudios*. [online]. [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <http://eduardorovner.com.ar/otros_estudios.htm>.

¹⁴ Viz Rovner, Eduardo. *Curriculum Vitae*. [online]. [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <<http://eduardorovner.com.ar/cv.htm>>.

¹⁵ Viz Pokorná, Daniela. Pivovar, Marek. předmluva ke hře. In Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Přeložil Ivory Rodríguez. Ostrava: ND moravskoslezské v Ostravě, 2003, s. 8-12.

Buenos Aires a mnoho dalšími. Uvádí se, že je autorem více než 35 divadelních her, jež jsou inscenovány po celém světě.

3.1 Rovnerova další tvorba

„V Rovnerově díle najdeme nové moderní směry, které přeměnily staré realistické koncepty a které v argentinském divadle odrážely současnou politickou a sociální situaci. ...Argentina je pro nás velmi exotickou zemí, setkáváme se zde s markantními kulturními i sociálními rozdíly, avšak náměty, které Rovner ve svých hrách rozpracovává, jsou univerzální a jeho hry jsou dobře srozumitelné i našemu publiku.“¹⁶

Eduardo Rovner sepsal více než třicet pět divadelních her, z nichž dvacet bylo dramaticky realizováno. Pro snazší orientaci můžeme uvést několik her Eduarda Rovnera, zmiňovaných na jeho webových stránkách, které byly představeny v zahraničí. Kromě *Vrátila se jednou v noci* můžeme zmínit hry *Narozeninový koncert* (*Concierto de aniversario*, 1983), *Sen trosečníka* (*Sueños de naufrago*, 1985), *A svět přijde* (*Y el mundo vendrá*, 1989), *Kvarteto* (*Cuarteto*, 1991), *Společnost* (*Compañía*, 1995), *Bílá moucha* (*La mosca blanca*, 2000), *Spřízněné duše* (*Almas gemelas*, 2001), *Daleký můj kraj* (*Lejana tierra mía*, 2002), *Teodor a luna* (*Teodoro y la luna*, 2004).¹⁷

Dramatickou kariéru Eduarda Rovnera zahájilo uvedení hry *Pár* (*Una pareja*, 1976) v divadle Payró (Teatro Payró, Buenos Aires). Hra *Concierto de aniversario* byla roku 1983 vybrána k účasti na divadelním festivalu v Havaně a k inscenování v Městském divadle v Limě. Za inscenaci hry *A svět přijde* byl Rovner nominován na cenu pro nejlepšího autora Premio María Guerrero.¹⁸

V Rovnerově tvorbě hraje výraznou roli hudební složka. Tento jev můžeme vysledovat, jak ve hře *Vrátila se jednou v noci* (konkrétně hlavní postava je hudebníkem a součástí kapely, skladby tanga jsou vkládány přímo do děje), tak například ve hře *Fotografie* (*¿Una foto?*, 1977). V poněkud absurdní hře krátkého rozsahu *Fotografie* se rodiče novorozeněte snaží různými prostředky vyloudit úsměv na rtech jejich dítěte, mimo jiné k tomu používají i hudbu.

¹⁶ Červená, Karolína. *Eduardo Rovner: Tři hry*. Olomouc: FF Palackého v Olomouci. 2009, s. 12-16. (diplomová práce)

¹⁷ Viz Rovner, Eduardo. *Obras*. [online]. [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <<http://eduardorovner.com.ar/obras/index.htm>>.

¹⁸ Viz Pokorná, Daniela. Pivovar, Marek. Cit. d., s. 8-12.

To vše tvoří z Eduarda Rovnera zajímavého a světového autora, jehož tvorba se nedotýká pouze hranic Argentiny, ale expanduje do celého světa. Charakter jeho her a jeho postav je snadno aplikovatelný na jakýkoliv kontinent, jakoukoliv zemi.

4 Rozbor hry

Hru *Vrátila se jednou v noci* psal Eduardo Rovner osm let, vydána byla roku 1993. Vzniku hry dopomohl paradoxně niterní problém autora, který sváděl se svou již deset let mrtvou matkou. Rovner hru několikrát opravoval a přepisoval, zřejmě se jednalo o pro něj tak citlivé téma, že mělo být zpracováno s co největší přesností co do pocitového hlediska. Fakt, že Rovner na hře pracoval 8 let neznámá, že stagnovala jeho další tvorba, během psaní *Vrátila se jednou v noci* průběžně vznikaly i další hry se stejnou poctivostí.¹⁹

Už od chvíle, kdy se mi zjevil první obraz, jsem cítil, že to bude práce na dlouho. Soužití a konflikt mrtvých se živými pro mne představovaly problém, který jsem potřeboval vyřešit. Ale chtěl jsem to udělat pořádně. Takže pokaždé, když jsem cítil, že se blížím ke konci, zjistil jsem, že bych měl některé dramatické situace pozměnit nebo úplně vyškrtnout a naopak jiné možná přidat.²⁰

Pedikér Manuel, dá se říci muž ve středním věku nebo starý mládenec, žije poklidným nenáročným životem spolu se svou družkou Dolly. Jako spořádaný sirotek chodí pravidelně navštěvovat hrob své matky Fanny a tomu také vypráví, jak se mu v životě daří (s hrobem vede Manuel jakýsi dialog). Často si vymýšlí a přikresluje realitu, aby ukojil své svědomí vůči matce. Klíčový moment hry nastává ve chvíli, kdy se Manuel hrobu-matce svěřuje, že se bude ženit. V tu ránu, zcela bez servítků, vstává jeho matka Fanny z hrobu s touhou vložit se synkovi do života a nastolit v něm pořádek jak se patří. Manuel, nic netušící, přichází z návštěvy hřbitova zpět domů, kde na něj již čeká jeho živá mrtvá matka.

Manuel nejdříve její přítomnost přijímá jako blud, po chvíli mu dochází, že jeho matka se skutečně vrátila ve své původní podobě, kterou je však schopen vidět jen on sám. Chvillemi se nechává unést její mateřskou péčí (vychutnává si servis jídla připraveného od ní, nechává si diktovat v oblékání a v určování vzhledu), ale zároveň si je vědom, že v jeho životě nastává složité období pod nadvládou jeho dominantní matky. Ta si užívá každodenních radostí, jako je navštěvování biografu a využívá své neviditelnosti ve snaze poznat hlavně Manuelovu snoubenku a okruh přátel a známých jejího syna.

¹⁹ Viz Černá, Martina, aj. „Eduardo Rovner“. In Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Přeložil Ivory Rodríguez. Brno: Městské divadlo v Brně, 2007, s. 9.

²⁰ Tamtéž.

Manuel udržuje poměrně dlouhou dobu Fanny v představě, že je chirurgem (ještě před její smrtí studoval medicínu), to je ovšem odhaleno při návštěvě jeho přítele Julia, kterému se podebral palec u nohy. Matka je tím samozřejmě pobouřena. Jak jeho povoláním, tak známými, kteří se okolo Manuela pohybují a kteří podle ní nemají úroveň. Manuel se současně snaží odkrýt tajemství o návratu své matky své snoubence Dolly, ale nakonec od této myšlenky ustupuje. Se skutečností seznamuje pouze své přátele Aníbala a Julia, kteří ho postupně považují za blázna.

Fanny chce neustále poznat Manuelovu snoubenku, svobodnou matku a křesťanku Dolly. Rozhodne se tedy uspořádat večeři pod záštitou Manuela a Dolly si pořádně prostudovat. V osudný večer přijde Dolly do Manuelova bytu zcela nevhodně oblečena, s křížem na krku (Fanny je Židovka). Fanny je zklamaná z výběru synovy partnerky, z Manuelovy profese (představovala si ho přece jako chirurga a na jako pedikéra) a z okruhu přátel – hudebníků tanga.

Zdá se, že složitá situace nemá řešení, do děje ale v pravou chvíli zasahují přátelé Fanny ze hřbitova, již mají podíl na finálním vyřešení střetu matky a syna. Také díky nim si Fanny uvědomí, že již nemá nárok zasahovat do synova života a že životní štěstí dětí se vždy nemusí odvíjet od rodičovských představ. Fanny vzpomíná na své mládí, kdy vychovávala Manuela jako svobodná matka a nakonec svatbu s Dolly Manuelovi schvaluje. Zároveň jí dojde, že kulturní a náboženské odlišnosti nemusejí nutně narušovat fungování vztahů. Její sousedé ze hřbitova ji odvádějí do jejich světa, kde se zrovna odehrává další ze slavností, které jsou pro umrlčí život v této hře typické.

Příběh končí šťastně, smířením matky a syna nebo také smířením života a smrti, které se vzájemně propojují a které je třeba vnímat s pokorou. Fanny se vrací zpět ke svým druhům na hřbitov a Manuel, dojat jejím postojem, vychází doslova vstříc novému životu se svou partnerkou a s vděčnou vzpomínkou na svou matku. Vše je odlehčeno vzájemnou domluvou mezi Fanny a Manuelem, že se spolu budou scházet každý poslední týden v měsíci. Myslím, že hru skvěle charakterizuje sám Eduardo Rovner:

Text, který se odvíjí od vztahu syna a deset let mrtvé matky, pojednává o humorných i dojemných věcech, které působí střet mezi city a pocity, střet, jaký se odehrává v někom, kdo se narodil v prostředí s jinou kulturou, než jaká je vlastní jeho rodičům, „slyšelo by se“, aby si uchoval hodnoty, které uznávali jeho předkové, a jedinečnost své komunity. Jde však také o boj mezi změnami, kterými prochází jedinec, a udržováním tradic, kterými jej obdařily předešlé generace. Dalším důležitým tématem je vliv světa mrtvých na nás živé. Jde o tlak minulosti, která

se snaží zastavit to nové, co se rodí. Potřebujeme přijmout naše kořeny, z nichž vytváříme část naší osobní historie, ale stejně tak i podržet si svou jedinečnost, díky níž dokážeme růst a jít svou vlastní cestou.²¹

4.1 Jazyková a kompoziční rovina

4.1.1 Kompozice dramatu

V následujících odstavcích bych se ráda pokusila vystihnout jednotlivé složky kompozice komedie přesně tak, jak po sobě následují v dramatickém textu.

Úvodem nás autor seznamuje se vztahovou problematikou hry. Dozvídáme se fakta o Manuelovi a jeho matce, o Manuelových přátelích, jeho snoubence, zkrátka základních vztazích, které provázejí celou komedii. Jsme zavedeni do prostředí, kde Manuel a další postavy žijí a zároveň i do prostředí, kde posmrtně existuje Manuelova matka. Autor nám již na počátku hry poodhaluje, že se děj bude odehrávat ve dvou rovinách, v rovině života a v rovině života po životě (termín záhrobí se mi zdá být přemrštěný). Rovina života po životě je samozřejmě zřetelnější v inscenované hře. Působí tady silný vliv vizualizace a divák je do roviny zaveden nenásilně, bez nutnosti přehnané představivosti.

Zápletka hry nastane v momentě zmrtvýchvstání Manuelovy matky. Vhodně by se dalo nyní užít i termínu srážka. Manuel totiž doslova znenadání narazí na přítomnost své matky, té, jež už v jeho životě dlouhou dobu osobně nefigurovala. A Fanny se naopak střetává s realitou Manuelova života, která se jí zcela nezamlouvá. Prohlubují se poznatky o vztazích mezi Manuelem a Dolly, jeho snoubenkou a o vztazích se členy kapely. Stranou nezůstanou ani ostatní umrlci ze hřbitova, dozvídáme se například i o náklonnosti umrlce Sala k Fanny.

Vyvrcholením se rozumí scéna, při které je ohrožen vztah Manuela a Dolly a vlastně i vztah Manuela a Fanny. Manuel v tento okamžik znejistí, kvůli rozmařilostem své matky může snadno přijít o svou drahou Dolly. Fanny si neuvědomuje, že svým postojem k snoubence Dolly jen odrazuje Manuela od náklonnosti k ní samé, vrcholí matčina arogance, Manuelova trpělivost a tolerance snoubenky Dolly. Děj nabírá na obrátkách.

Po této peripetii ale do hry zasahují přátelé nebo lépe řečeno sousedi Fanny ze hřbitova, hlavně potom Salo, její obdivovatel. Komplikovaná a napjatá situace je vyřešena s jeho

²¹ Rovner, Eduardo. „Autor o české premiéře.“ In Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Přeložil Ivory Rodríguez. Ostrava: ND moravskoslezské v Ostravě, 2003, s. 7.

pomocí. Napětí vyústí v rozřešení, odpuštění a vše pomalu ale jistě spěje k dobrému a šťastnému závěru smíření a odpuštění.

4.1.2 Stavba dialogu

Kdykoli bychom se pokusili prohlásit některou složku dramatu za základní a nezbytnou, vždy může divadelník, historik divadla nebo etnograf ukázat prstem na některý dramatický útvar, který tuto složku postrádá. Přesto ovšem existují jisté složky, jež jsou pro divadlo charakterističtější než jiné a jimž proto připadá v jevištním díle úloha jednotícího tmelu. Jedna z nejzákladnějších je dialog.²²

Řeč se obecně skládá ze dvou základních útvarů, jimiž jsou monolog a dialog. Jak praví Mukařovský, dialog je považován za protiklad monologu, ale ne monologu divadelního, avšak takového jazykového projevu, který vyjadřuje duševní stav mluvčího nebo vypráví o událostech odtržených od aktuální situace časovou vzdáleností. Oproti tomu dialog je úzce spjatý s přítomností, jak místně, tak časově. Přítomnost je spojena s účastníky hovoru a mluvčí počítá s odezvou posluchače. Jevištní dialog má kromě mluvčího a posluchače navíc ještě jednoho činitele a tím je publikum. Publiku neboli divákovi je dialog směřován, konkrétně pak k jeho vědomí a účinku na něj.²³

Dialogy realizují stěžejní body Rovnerovy komedie, pomocí nich se vyvíjí dějství a jimi je utvářena i komika děje. Jejich další funkcí je odhalování charakterů postav.

Takto například probíhá v jazykové rovině setkání Manuela s jeho mrtvou matkou v jejich domě poté, co ona vstane z hrobu, když je popuzena Manuelovou zprávou o jeho svatbě:

FANNY:	Takhle pozdě se chodí domů? (Manuel téměř zkamení, pomalu se otočí a spatří ji.)
MANUEL:	... Co tady děláš?
FANNY:	Co já tady dělám? Chci jenom, abys mi zopakoval, cos mi řekl předtím... Připadá mi, že jsem ti dobře nerozuměla... (Manuel, zdrcen, stále neodpovídá.) No? Cos mi to povídal?
MANUEL:	Že... se žením.
FANNY:	(Posadí se.) Vidím, že jsem rozuměla správně... Ve čtvrtek, že?
MANUEL:	... Ano...
FANNY:	A bez mého svolení... (Manuel udělá gesto, jako by se pokoušel o omluvu.) Kdo je to?

²² Mukařovský, Jan. „Dvě studie o dialogu: K jevištnímu dialogu“. *Kapitoly z české poetiky, I.* Praha: Svoboda, 1948, s. 154.

²³ Tamtéž, s. 155.

MANUEL: ... Jedno děvče...

FANNY: No, aspoň že tak... Ale kdo je to? Z jaké rodiny? Jak se jmenuje?

MANUEL: ... Dolly.

FANNY: Dolly?... Co je to za jméno?

MANUEL: To... je zdrobnělina pro... Dolor... (Opraví se.) Sára! Jmenuje se Sára, ale říká se jí Dolly.

FANNY: Ale podívejme! Dolly či? (Manuel neodpovídá.) Jaké má příjmení? ... (Manuel, zděšen, neodpovídá a natáhne k ní ruku, aby se přesvědčil o její existenci. Fanny si to vysvětlí jako láskyplné gesto a dojme ji to.) Jsi rád, že mě vidíš?... (Manuel se posadí a Fanny se k němu přiblíží.) Chudáčku, vylekal ses?

MANUEL: ... Trochu...²⁴

FANNY: ¿Estas son horas de llegar? (Manuel, casi paralizado, lentamente se da vuelta y la ve.)

MANUEL: ...¿Qué hacés acá?

FANNY: ¿Qué hago acá? Quiero que me repitas lo que me dijiste antes... Me parece que no entendí bien... (Manuel, quien sigue absorto, no contesta.) ¿Y? ¿Qué fue lo que dijiste?

MANUEL: Que... me caso.

FANNY: (Asiente.) Veo que entendí bien... ¿El jueves, no?

MANUEL: ... Sí ...

FANNY: Y sin mi permiso... (Manuel hace un gesto como intentando una disculpa.) ¿Y quién es?

MANUEL: ... Una chica...

FANNY: Menos mal, es lo único que faltaba... Pero, ¿quién es? ¿De qué familia? ¿Cómo se llama?

MANUEL: ... Dolly.

FANNY: ¿Dolly?... ¿Dolly qué? (Manuel no contesta.) ¿Qué apellido tiene?... (Manuel, aterrado no contesta y extiende una mano hacia ella para convencerse de su existencia. Fanny lo interpreta como una muestra de cariño y se enternece.) ¿Estás contento de verme?... (Manuel asiente y Fanny se acerca.) Pobrecito, ¿te asustaste?

MANUEL: ...Un poco..²⁵

Dialog nám názorně odkrývá charaktery postav Manuela a Fanny. Tento dialog ze třetího obrazu hry je sestaven dá se říci uzavřenými sériemi, které jsou uspořádané jako řady triád: otázka – zbrklá, udivená odpověď – závěr a z něj plynoucí další otázka.²⁶ Matka na syna místo pozdravu vyhrkne první otázku související s jeho pozdním příchodem domů. Po překonání prvotního šoku se syn snaží klást otázku směřující k matce, která je pominuta a následuje další dotaz ze strany matky. Nyní už jen sledujeme kolotoč matčiných briskních otázek. Syn na ně reaguje poněkud s nelibostí a bázní, dokonce si i vymýšlí a všemožně se vytáčí, aby matku uspokojil. S každou odpovědí syn doufá, že to byla ta poslední, ale matka ze synových odpovědí využívá podnětů pro otázky nové,

²⁴ Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Přeložil Ivory Rodríguez. Ostrava: ND moravskoslezské v Ostravě, 2003, s. 26-27.

²⁵ Rovner, Eduardo. *Volvió una noche*. La Habana: Casa de las Américas, 1991, s. 15-16.

²⁶ Viz Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Cit. d., s. 176.

reaguje pohotově, aby stihla dát prostor všem svým dotazům k danému pro ni rozčilujícího tématu. Změť otázek a odpovědí je ukončena projevem syna, který si matka vyvodí jako citový, celá se rozněží a zapomene na svou výslechovou roli. Tím je syn vysvobozen. Manuel se snaží před matkou utajit i jméno své snoubenky, to by totiž naznačovalo její nežidovský původ. Matka rázně vystupuje a hovoří jako autorita, ona autorita je však v závěru ukázky konfrontována s mateřským citem.

Zajímavě je pojat dialog mezi Fanny a seržantem Chirinem. Fanny si stěžuje před svými sousedy ze hřbitova na Manuela, situace se odvíjí od okamžiku, kdy jí Manuel (jejímu hrobu) řekl, že se bude ženit:

- FANNY: (Upírá pohled k nebi.) Proč? Proč se takhle nevyved'? Pane Bože! Co s tím klukem mám udělat? (Z blíže neurčeného místa se nečekaně zjeví četař Chirino s bajonetem. Fanny a ostatní na něj překvapeně hledí.)
- CHIRINO: Odmítnout nelze nikomu, když slyší matku naříkat, že plod jejího života ji nechce více poslouchat. Z legendy proto přišel jsem, kde život je jak sladký sen, však nudný, trnů oproštěn. Nemějte žádnou pochybnost, mé úmysly jsou čisté dost. Do těchto končin spěchám zpět, navrátiv se na tento svět, vám svoji službu nabízet.
- FANNY: A ty jsi kterej?
- CHIRINO: Chirino, seržant, jméno mé, Juana Moreiry jsem vrah. A neříkám to jenom tak, bych naklonil siisky vah, protože voják hrdinný si soka nemá vybírat. Pravím jen, že je tomu tak, a mně se líbí vzpomínat.
- FANNY: Mluv jasně! Co tady děláš?²⁷

Matka poněkud nadneseně žádá nebe o pomoc se svým synem, to jí sešle podporu v podobě ducha zabijáka s bajonetem a do jeho úst mu vpraví vznešená zveršovaná souvětí o cti, hrdinství a spravedlnosti. Výraznou roli v tomto dialogu hraje Chirinův a Fanny konverzační styl a výraz. Dialog zcela zjevně vytváří komiku děje kontrastem mezi jazykovým projevem Fanny a seržanta Chirina. Chirinův text je dlouhý, mohl by působit vznešeně, ale v podání jeho osoby spíš směšně. Fanny reaguje od srdce, bez přízdob a opět hbitě chrlí své přímé otázky, stejně tak přímo jako je chrlila na svého syna v předchozí ukázce. Dialog opět odhaluje povahové vlastnosti Fanny. „Různé jazykové a mluvní deformace přímo slouží k degradování komicky odpudivých postav, nepřímou pak k parodii směšných jevů a projevů...“²⁸

Při četbě hry jsem se potýkala i s otázkou, jestli daný text mohu chápat jako dialog nebo jako monolog. Například v situacích, kdy Manuel promlouval k hrobu své matky a

²⁷ Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Cit. d., s. 24. (Ve španělském originále se tento dialog nevyzkytuje.)

²⁸ Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Cit. d., s. 180.

reagoval na otázky, které nebyly nikým vyřčeny (je zcela zřejmé, že Manuel hovoří ke své matce, ale reakce nepřichází přímo, je zprostředkována opět Manuelem). Podle Mukařovského studie se však jedná o klasický dialog vedený s nepřítomným nebo pomyslným partnerem.²⁹

Podle Hořínka je repertoár jazykové komiky nevyčerpatelný. Upozorňuje, že typickými znaky dramatické jazykové komiky jsou: komická expresivita, komická dialektika a hravost, komická deformace všeho druhu. Za nejpatrnější komicky expresivní prostředek považuje nadávku, ať přímou či nepřímou.³⁰ Dialogy Rovnerovy hry taktéž nejsou ochuzeny o nadávky nebo vulgarismy. Příkladem nechť je scéna, kdy se snaží Manuel jemně vystrnadit Dolly z domu, protože potřebuje mluvit se svým přítelem Aníbalem o smrti své matky a následně rozmluva Manuela a Aníbala:

MANUEL: Hele, už běž, láska. Nechej nás o samotě... (Tlačí ji ven.)
DOLLY: Zavolej mi... (Manuel přikývne.) Čau, kluci. (Oba ji pozdraví. Manuel za ní zavře dveře.)
MANUEL: (Jde k láhvi whisky.) Chceš whisky?
ANIBAL: Ne. Ty vole, co se tady děje? (Manuel si nalije sklenici a hned ji vypije.)
MANUEL: Někdo mrtvej tady je.
ANIBAL: Nesor! Kdo?
...
ANIBAL: Jak to, že je tvoje máma tady v domě? Jak by mohla odejít do kina a zase se vrátit? Davaj sem tu whisky, blbečku! Co je to za kravinu? (Vyrve mu láhev z ruky.)
MANUEL: No, jak říkám... Přišla se seznámit s Dolly.
ANIBAL: Si děláš prdel?
MANUEL: Ne.
ANIBAL: Ale... Kurva, co to má znamenat? Ty jsi vážně nechutnej, Manu!³¹

ANÍBAL: ¿Qué hacés, pichón? ¿Cómo estás?... (Se da cuenta del estado de Manuel.) ¡Eeeh!
¿Qué te pasa?
MANUEL: ¿Por qué? ...
...
MANUEL: ...Necesito contarte algo.
...
ANÍBAL: (Dejando la botella que tenía en la mano.) ...¿Cómo que tu vieja está en tu casa?
MANUEL: (Asiente.) Vino para conocer a Dolly.
...
ANÍBAL: Pero... ¿Qué joda es esta? ¡Es del peor gusto, Manu!³²

Manuelův projev směřující k jeho snoubence je projevem spisovným, zdvořilým a postupně se příliš nemění ani směrem k jeho příteli Aníbalovi. Za to Aníbalovo

²⁹ Viz Mukařovský, Jan. „Dvě studie o dialogu: Dialog a monolog“. Cit. d., s. 129.

³⁰ Viz Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Cit. d., s. 179-180.

³¹ Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Cit. d., s. 41.

³² Rovner, Eduardo. *Volvió una noche*. Cit. d., s. 28-32. (Tato ukázka se liší od českého překladu.)

vyjadřování odpovídá od začátku povaze barového povaleče, otázkou zůstává, jestli je ovlivněno šokující zprávou, která mu je sdělena nebo dialog jednoduše odhaluje jeho povahovou strukturu. Ukázka dialogu prezentuje, že pravou citovou rozčilenost nelze vyjádřit zaobalenými projevy. A co je dle mého názoru ještě důležitější, lehké vulgarismy a nadávky dokáží většinu diváků, jak se říká, dostat do varu. Buďto v pozitivním slova smyslu, nebo i v negativním.

4.1.3 Komická situace, komický konflikt

Komedie hájí přirozená práva života a stíhá smíchem všechny projevy, které život poškozují, mrzačí, ochromují. Rozhodujícím kritériem komedie je hledisko přirozenosti: přirozené je to, co je zdravé, životaschopné – opakem jsou poruchy a deformace, neschopnost přizpůsobit se základním požadavkům života. Situace komediálních děl – podobně jako situace děl dramatických vůbec – jsou založeny na dramatickém rozporu nebo konfliktu, přímém nebo nepřímém. Mají ovšem své specifické rysy, související s charakterem komediálních látek a komediálních postav. Komický konflikt je vrcholnou částí děje, v níž dochází k přímému a rozhodujícímu střetnutí dramatických postav (v žánru staré attické komedie je názornou formou přímého konfliktu agón – závod, zápas).³³

Podobu výše zmíněného konfliktu ve hře *Vrátila se jednou v noci* by mohlo nést několik situací, pro příklad si můžeme uvést scénu seznamovacího večeru neviditelné matky Fanny a Manuelovy snoubenky Dolly. Dolly se domnívá, že ji Manuel pozval pouze na předsvatební večeři, netuší, že se Manuel chystá ukázat ji své matce. Dolly celou dobu neví, že Fanny je přítomna (Fanny je viditelná pouze pro Manuela), a tak se chová zcela přirozeně. V průběhu děje matka Manuela, židovka Fanny, odhaluje, že Dolly je svobodnou matkou a navíc katoličkou a nabádá tedy Manuela, ať ji vyhodí z domu. Manuel pod tlakem situace neuhlídá svůj projev, odpovídá současně své neviditelné matce, která láteří, a současně snoubence Dolly, která je rozlícená, protože netuší, že onen drsnější projev není adresován jí, ale Fanny. Vše je zakončeno zběsilým odchodem Dolly:

FANNY: Vyžeň tu ženštinu odsud!
MANUEL: ...Ale...
DOLLY: Nejvíc na světě si přeju s tebou žít, ale...

³³ Viz Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Cit. d., s. 149-153.

(Stále úzkostlivěji očekává odpověď, která nepřichází. Otře si slzy.)

FANNY: At' odsud táhne! A at' už nikdy nepřekročí tenhle práh!

MANUEL: Mlč už konečně! Tohle je můj dům!

DOLLY: (překvapená)... Cože?...

FANNY: Tak tvůj dům? Vždycky to byl můj dům a nadále bude! Slyšels? Než by tady měla žít tahleta, to tady radši všechno rozmlátím!... (Bere ze stolu několik talířů, které ležely nedaleko od Manuelovy ruky a mrští jimi o zem.) No? Vidiš, že tohle je můj dům? (Dolly vidí, že něco spadlo na zem a nechápe, co se děje.)

MANUEL: Přestaň! Vypadni odsud! Proč jsi přišla? Chceš, abych zešílel?... (Dolly je zmatená a zděšená. Bere si kabelku a má se k odchodu.) Dolly!!

FANNY: Nechej ji! At' táhne pryč!

MANUEL: Dolly, počkej! Musím ti něco vysvětlit! (Chytí ji za ruku.)

DOLLY: (Zdráhá se. Skoro nemůže mluvit.) Nechej mě... (Vytrhne se mu a uteče. Manuel se za ní zoufale dívá.)³⁴

FANNY: ¡Sacá esta mujer de acá!

MANUEL: ...Pero...

DOLLY: Lo que más quiero es vivir con vos, pero... (Se angustia más esperando una respuesta definitiva que no viene. Se limpia unas lágrimas.)

FANNY: ¡Que se vaya de acá! ¡Y que no vuelva a pisar esta casa!

MANUEL: ¡Callate de una vez! ¡Esta es mi casa!

DOLLY: (Sorprendida.) ...¿Qué?

FANNY: ¿Así que tu casa? ¡Siempre fue mi casa y lo va a seguir siendo! ¿Oíste? ¡Y antes que venga a vivir esa rompo todo!... (Toma unos platos que estaban cerca de una mano de Manuel y los tira al piso.) ¿Y? ¿Ves cómo es mi casa? (Dolly ve caerse las cosas sin poder entender nada de lo que está pasando.)

MANUEL: ¡Terminala! ¡Andate de acá! ¿A qué viniste? ¿A volverme loco?... (Dolly, confundida y asustada, toma su cartera y comienza a irse.) ¡¡Dolly!!

FANNY: ¡Dejala! ¡Que se vaya!

MANUEL: ¡Dolly, esperá! ¡Dejame explicarte! (La toma de un brazo.)

DOLLY: (Negándose. Casi no puede hablar.) Dejame... (Se suelta y sale corriendo. Manuel la mira irse, muy angustiado.)³⁵

Postava Dolly se zde viditelně domnívá, že vede dialog s postavou Manuela. Do všeho však zasahuje pro Dolly neviditelná postava Fanny, která vstupuje do rozhovoru. Dochází k jistému konfliktu mezi Manuelem a Fanny a zároveň tedy i k nechtěnému konfliktu mezi Manuelem a Dolly. Postava matky Fanny zde vystupuje jako ta, která zapříčiňuje konflikt, vytváří milencům dusnou atmosféru, ale zároveň tvoří pro čtenáře nebo diváka zajímavou a vtipnou zápletku. Tento konflikt bychom mohli pojmenovat spíše jako tzv. nezáměrný komický klam, a to dle vysvětlení z knihy Zdeňka Hořínka *O divadelní komedii*:

V pozdějším vývoji komedie se výrazové prostředky zápasů zjemňují, ale hlavně se nahrazuje přímé střetání nepřímými konflikty nebo dramatickými rozpory nekonfliktního

³⁴ Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Cit. d., s. 81-82.

³⁵ Rovner, Eduardo. *Volvió una noche*. Cit. d., s. 79-80.

typu. Taktiku otevřeného boje stran nahrazuje taktika skrytá. Princip boje je kombinován s principem klamu, který může mít dvě základní formy:

- a) aktivní a záměrný klam, jímž chce komický hrdina svého protivníka porazit lstí, přelstít ho (intrika)
- b) nezáměrný klam, dílo „komediální sudby“ – komický hrdina se stává obětí náhody, nedorozumění, intrika může být ve službách dobré, ale i nedobré věci³⁶

Domnívám se tedy, že uvedený úryvek ze hry *Vrátila se jednou v noci* by mohl posloužit jako ukázka komického konfliktu, blíže určeného jako nezáměrný komický klam. Obětí tohoto komického nedorozumění je Manuelova snoubenka Dolly, která netuší, že Manuel vede rozlícený dialog se svou neviditelnou matkou.

Jako jeden z hlavních komediálních konfliktů ve hře *Vrátila se jednou v noci* můžeme tedy chápat obecně konflikt boje syna Manuela proti své matce Fanny. Manuel bojuje za své právo oženit se se ženou, kterou miluje a Fanny naopak bojuje proti jeho vůli. Nakonec v tomto boji ale vítězí Manuel. „Symbolický proces je personifikován zápasem mezi mladým (světlym) hrdinou a jeho starým (černým) protivníkem. Mladí vždycky za pomoci vychytralých otroků prosadí svou a starým nezbývá než se smířit s porážkou.“³⁷

V této komedii platí pravidlo, že „staří budou vzati na milost jenom tehdy, vykonávají-li dobře své rodičovské poslání, tj. nestaví-li se mladým do cesty“³⁸. Pozorujme později, jak postava Manuela pookřeje poté, co se jeho matka Fanny rozhodne nestavit se synovi do cesty a vrátit se zpět do světa mrtvých:

FANNY: (sladce) Manueli... (Manuel si zacpe uši.) Manueli... Vrátila jsem se... abych se s tebou rozloučila... (Manuel přestane, hledá ji pohledem, ale nenalézá ji.) Nehledej mě... Už jsem daleko...

MANUEL: Tak co tedy?

FANNY: Že už jdu... Budeš mě chodit navštěvovat?... (Manuel přikývne.) Budu tě čekat...

...

MANUEL: (Chce se k ní přiblížit, hledá ji.) Mami. Chtěl bych tě obejmout. Nemůžeš se ještě na chvíli vrátit, jenom kvůli tomu?

FANNY: Ne, můj drahej... Takhle je to správně...³⁹

FANNY: (Dulcemente.) Manuel... (Manuel se tapa los oídos.) Manuel... Volví... para despedirme... (Manuel se para, la busca con la mirada pero no la encuentra.) No me busques... Ya estoy lejos...

³⁶ Viz Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Cit. d., s. 150.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Cit. d., s. 90-91.

MANUEL: ¿Y entonces?
 FANNY: Que me vuelvo... ¿Me vas a venir a visitar?... (Manuel asiente.) Te espero...
 ...
 MANUEL: (Intenta acercarse. La busca.) Mamá, ¡quiero abrazarte! ¿No podés volver aunque sea, para eso?
 FANNY: No, mi vida... Así ya está bien...⁴⁰

Zde dochází k poměrně typické scéně, ke konfliktu matky a syna (dost možná i typického ze života). Role matky a jejího odrostlého potomka je jasně stanovena, Manuel je již dospělý a vydává se svou vlastní cestou, matka má však v jeho životě stále pevné místo, ze kterého ale již nemá právo do něj zasahovat. Manuel je šťastný, že matka jeho samostatnost bere na vědomí, zároveň z něj ale cítíme i jistou melancholii, že životní období, ve kterém znatelně působila jeho matka pro něj právě končí. Dá se říci, že se jedná „o schéma komického konfliktu boje starého s mladým, který končí úspěchem mládí, komediální zlo, které je zde představováno stářím matky je demaskováno a degradováno v očích vnímatelů.“⁴¹

Dramatická situace je v první řadě dána vzájemnými rozpornými vztahy mezi jednotlivými dramatickými postavami. Divák se obvykle při sledování konkrétní situace plně ztotožňuje jenom s jednou stranou konfliktu a druhou pouze registruje. Divák nazírá postavení dramatické postavy vzhledem k jejímu „osudu“, ale zároveň chápe širší souvislosti (poněvadž má odstup a tedy lepší přehled).⁴² Hrdina Ronerovy hry Manuel působí na diváka v jednotlivých dramatických situacích jako „oběť“ rozhodnutí jeho matky. Divák vnímá a dá se říci i rozumí jeho beznaději, která Manuela provází, když se snaží zdvořile domluvit své matce nebo když trpí při vysvětlování nezáviděníhodné situace svým přátelům z kapely či své partnerce Dolly. Je nasnadě se domnívat, že mnozí diváci „nadržují“ Manuelovi a přejí mu vyřešení všech situací a konfliktů pozitivně pro něj. Na druhou stranu si jistě pozorovatelé nemohou nepřiznat sympatie, které cítí k postavě matky Fanny, tolik starostlivé a tolik připomínající typický model matky.

Shrneme-li si komické situace hry *Vrátila se jednou v noci* je zřejmé, že „základním hybatelem dramatického děje jsou situace, v nichž se postavy zcela neočekávaně ocitají a na něž musejí bezprostředně reagovat“⁴³. Toto schéma můžeme aplikovat přímo na scénu ze třetího obrazu hry, v němž se hlavní hrdina vrací do svého ponurého bytu. V tom okamžiku ho v bytě překvapí jeho nebožka matka s výtkou, že přišel dost pozdě domů.

⁴⁰ Rovner, Eduardo. *Volvió una noche*. Cit. d., s. 92-94.

⁴¹ Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Cit. d., s. 154.

⁴² Tamtéž, s. 156.

⁴³ Tamtéž, s. 157.

Aniž by byl Manuel dopředu na tuto situaci připraven, bezprostředně reaguje na matčiny dotazy, jakoby se jednalo o každodenní scénář z doby, kdy jeho matka byla naživu. V tuto vypjatou chvíli Manuel naprosto zapomíná na fakt, že jeho matka je dávno mrtvá a reaguje pod tlakem matčiny suverenity. Další možností pro vysvětlení Manuelova chování může být také fakt, že si dotyčný myslí, že pouze sní. Obě dvě tendence se jistě mísí v mysli diváka, když přihlíží zmíněné komické situaci. „Jednání postavy je zcela pochopitelné a svým způsobem logické. Dokonce vzniká dojem, že tak nebo podobně by se v takové situaci choval kdokoli jiný, protože by mu patrně nic jiného nezbývalo.“⁴⁴

Komické situace a konflikty ve hře *Vrátila se jednou v noci* tedy většinou logicky vyplývají z reakcí postav na neočekávané situace.

4.1.4 Postavy, pojetí komické postavy

Pro úplnost považuji za vhodné uvést všechny postavy, které vystupují ve hře *Vrátila se jednou v noci* a pokus o charakteristiku jednotlivých z nich. Zároveň bych ráda porovnala charakter postav s jejich představiteli, herci z Branického divadla v Praze a Městského divadla v Brně.

MANUEL, příležitostný houslista, Žid

FANNY, jeho zesnulá matka, Židovka

DOLLY, jeho snoubenka a spoluhráčka, pianistka

SERŽANT CHIRINO, duch

ANÍBAL, majitel baru a Manuelův spoluhráč, harmonikář

JULIO, Manuelův spoluhráč, basista

PERLA, umrlá, sousedka Fanny ze hřbitova

SALO, umrlec, soused ze hřbitova a obdivovatel Fanny

JEREMIAS, soused Fanny ze hřbitova⁴⁵

Hlavní postava, pedikér Manuel je v textu prezentován jako spořádaný „starší mládenec“ s ne úplně odvážnou či mužnou povahou. Kdybychom chtěli použít výstižnějšího termínu, „maminčin mazánek“ (s dobrým srdcem) by nám mohl dopomoci

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Cit. d., s. 20.

k jeho vnitřní charakteristice. Manuel, jakožto milující syn své zesnulé matky, se snaží vycházet vstříc jejím rozmarům, ale zároveň mu záleží na jeho vztahu se svobodnou matkou Dolly. Samozřejmě tím svůj vztah s Dolly komplikuje, ale matčina nadvláda je stále silnější. O jeho fyzickém vzhledu mnoho nevíme, v této otázce nám jistě nepomůže ani osobnost herce Václava Vydry, který ztvárnil roli Manuela v Branickém divadle v Praze, ani Erika Parduse, jenž hrál pedikéra Manuela v Městském divadle v Brně. Mezi zmíněnými herci totiž opravdu není žádná fyzická podoba, na rozdíl od faktu, že duševní podoba neboli dobrotivý výraz osobnosti mají oba dva společný. Jelikož jsem neměla tu čest navštívit brněnské představení hry *Vrátila se jednou v noci*, mohu posoudit pouze výběr herce Václava Vydry pro roli pedikéra Manuela v Branickém divadle. Po zhlédnutí představení si logicky při četbě komedie vždy vybavím jeho a musím dodat, že dle mého názoru byl pro tuto roli zvolen vhodně. Jedná se totiž o postavu jakéhosi „něžného kolohnáta“, přerostlého dítěte, věčně vyžadujícího mateřskou péči.

Fanny, Manuelova matka, je starší (vlastně zemřelá) žena s nevyčerpatelnou energií. Život Manuela se snaží i po smrti řídit s neskutečnou zapáleností. Její postava je rázná, někdy až drzá, tvrdá a zásadová. Mnohdy dokáže zapůsobit suchým vtípem, hlavně v okamžicích, kdy snová plány, jak zmanipulovat svého syna. Její mateřský cit a pud je silný, vyplývá ze skutečnosti, že svého syna vychovávala jako svobodná matka. Ač se zdá neoblomná, právě úděl svobodné matky, který nese i Manuelova snoubenka Dolly, Fanny mimo jiné přesvědčí o tom, že Dolly je hodna stát se Manuelovou partnerkou. Osobnost Fanny již nemohu nespojovat s herečkou Libuší Švormovou z Branického divadla. Nutno podotknout, že herečka Švormová alternovala s Jiřinou Jiráskovou. Obě herečky mně osobně připadají vhodně vybrané do role Fanny, Libuše Švormová možná o trochu více vzhledem k mírné hysterii a štiplavosti postavy Fanny, kterou si nedovedu v podání vždy elegantní Jiřiny Jiráskové představit. Obě dvě ale disponují stědrou dávkou suchého nebo uštěpačného humoru, který k postavě Manuelovy matky patří.

Postava Manuelovy snoubenky Dolly je mladou svobodnou matkou, jež působí dojmem zdravě sebevědomé, moderní, obětavé a inteligentní ženy. Má pochopení pro Manuelovo někdy až zvláštní chování, které se odvíjí od přítomnosti jeho mrtvé matky. V Branickém divadle byla do role Dolly obsazena mladá herečka Jana Malá, v brněnském divadle potom herečka Jana Musilová. Herečky zřejmě vystihují všechna zmíněná přídavná jména uvedená výše k charakteristice postavy Dolly.

V textu poměrně zřetelná postava ducha seržanta Chirina může být pro českého čtenáře záhadou. Jedná se o postavu, která byla v argentinské literatuře mnohokrát ztvárněna. „Seržant Chirino je znám jako vrah gauča Juana Moreiry, obdoby severoamerických kovbojů. Příběh Moreiry a Chirina je v argentinské literatuře zpracován mnoha způsoby, a každému Argentinci je tak tato historie dobře známa.“⁴⁶ Seržant Chirino vstupuje do děje nečekaně již na začátku hry, a poté vždy, když je Fanny rozezlená na Manuela. Chirino vystupuje jako jeho trýznitel, týrá ho jak fyzicky, tak psychicky. Jeho útoky na Manuela jsou doprovázeny přednášením různých zveršovaných projevů. V inscenaci Branického divadla byla postava seržanta Chirina vynechána, možná i proto, že pro českého diváka je tak nečitelná.

Postavy Aníbala a Julia, Manuelových nejbližších přátel jsou poměrně čitelné. Postava Julia má poněkud blíže ke spiritualitě, a tak věří v návrat Manuelovy matky mezi živé, ale divák vnímá, že si ji nepředstavuje jako semetricku, nýbrž jako čistou duši. Z toho pramení jistá dávka vtipné naivity, kterou je postava Julia obklopena. V Branickém divadle se této role výborně zhostil herec s výrazným projevem, Martin Zahálka. Oproti tomu Aníbal stojí pevně nohama na zemi a návrat Manuelovy matky považuje za hloupost nebo i vrchol výsměchu. Manuela i Julia v tomto směru dá se říci usměrňuje. V zásadní moment se však také nechá zmást a chvíli uvěří, že se setkal s duchem Manuelovy matky Fanny. Aníbala zahrál v Branickém divadle pro mě nepojmenovatelný typ herce Libor Hruška.

Perla, Salo, Jeremias, to jsou umrlí přátelé jedné z hlavních hrdinek Fanny. Nejvýraznější postavou z těchto tří je asi Salo, obdivovatel Fanny. Salo se snaží všemožně Fanny přesvědčit, aby Manuelovi nezasahovala do soukromí a nevracela se do jeho života. Později je také jedním z těch, kteří Fanny přesvědčí, aby se vrátila. Mile a jakoby těšivě Sala zastupoval v Branickém divadle herec Ladislav Trojan, k jehož osobě se asi nemusí mnoho dodávat.

Ve španělském originále hry vystupují ještě další postavy. Například umělec David nebo Don Blas. V přeložených textech jsou nahrazeni jinými postavami, respektive, jejich text vychází například z úst umrlé Perly. V některých českých překladech můžeme najít i postavu umrlého Vysmátého Jorgeho, stejně tak i v inscenaci Branického divadla. Tato postava zjevně zastupuje i vynechaného seržanta Chirina a slouží jen jako zábavná kulisa při scénách na hřbitově.

⁴⁶ Pokorná, Daniela. Pivovar, Marek. Cit. d., s. 9.

Na scénu komediálního světa vstupuje člověk. Už při svém vstupu bývá vybaven určitými znaky, které působí komicky – budí smích, úsměv, posměšek, nebo alespoň pro takové vyznění vytvářejí předpoklady. Postava se jako komická mnohdy představuje už svým zevnějškem.⁴⁷

Ve hře *Vrátila se jednou v noci* nás nepřekvapí okaté masky typu velikých hlav, vypouleného pozadí či nápadných nosů. „Komika vytěžená z tělesných dispozic nemusí být tak prostá a primitivní, jak se na první pohled může zdát.“⁴⁸

Bytí je zařízeno na míru prostřednosti a průměrnosti a ten, kdo se od nich odlišuje, naráží na překážky, které jsou pro diváka komické (díky své výšce se nevejde do dveří, nebo kvůli nedostatečné výšce nedosáhne na kliku). Podobné překážky jsou výrazem nadvlády tělesně prostředních, jichž je většina. Právě většině je adresována i komedie.⁴⁹

Všechny odlišnosti od prostřednosti dávají vzniknout komické situaci, a to jak odlišnosti fyzické, tak duševní. Vzorným příkladem odchylky od prostřednosti může být ve hře *Vrátila se jednou v noci* postava Julia, který je posedlý magií, spiritualitou a posmrtným životem. Výjimečnost této postavy se projevuje jak navenek, tak uvnitř. Julio se zvláště obléká, má stále udivený výraz a snaží se dostat k podstatě všemu záhadnému. Jeho koníček v záhadnostech je doveden do extrému, když se domnívá, že Manuelova matka se vrátila do světa živých proto, že postrádá svou příkrývku:

JULIO: ... A víš proč přišla?

MANUEL: (nejistě) ... Chce poznat Dolly...

JULIO: Jak poznat Dolly? Přišla ti vzít tu deku, blbče, abys ji nechal odpočívat v pokoji! ... (k Aníbalovi) Dokážeš si tu chuděru představit? Noc co noc se chce uložit jako každej jinej slušnej nebožtík a vtom ji tady tenhle mamlas začne trápit tím, že spí pod její vlastní dekou? ... (k Manuelovi) Troubo! Vyměň si deku a je po návratech! Mrtvej pes už tě nepokouše! Chápeš?⁵⁰

JULIO: ¿Y sabes a qué vino?

MANUEL: (Inseguro.) ...A conocer a Dolly...

JULIO: ¿Qué a conocer a Dolly? ¡Vino para tirarte la almohada a la mierda y que la dejes descansar en paz! ¡Chabón!... (A Aníbal.) ¿Te imaginás a la pobre, todas las noches, cuando se tira a apolillar, como cualquier Santo, y este hincha pelotas empieza a darle a la matraca, (Tocándose la cabeza.) contra ella, ens u propia almohada?... (A Manuel.) ¡Hermano! ¡Cambiá la almohada y se terminó el kilombo! ¡Muerto el perro se acabó la rabia! ¿Te das cuenta?⁵¹

⁴⁷ Hořínek, Zdeněk. O divadelní komedii. Cit. d., s. 139.

⁴⁸ Tamtéž, s. 140.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Cit. d., s. 66.

⁵¹ Rovner, Eduardo. *Volvió una noche*. Cit. d., s. 64-65.

Komika postavy Manuela se v průběhu hry rozvíjí. Je vlastně dána vlivy dalších postav, které na Manuela působí. Největšího rozmachu potom komika Manuela dosahuje v momentech, kdy na ni působí vliv postavy Fanny. Rozporů není nikdy málo, a tak bych ráda zdůraznila, že postava Fanny nemá na postavu Manuela jen vliv, způsobující komiku Manuela, ale také opačný. V závěru totiž právě onen mateřský vliv způsobí Manuelovo prozření, uvědomění si silného citu, svazujícího rodiče a děti. Co se týče komiky postavy Manuela ve hře, za komickou je považována díky svému zbrklému jednání a trošce zbabělosti. Poněvadž se nechce střetnout s matčinými výčitkami, uvolí se k tomu, že své matce nalhává nepravdivé skutečnosti. Lže o svém povolání, svou partnerku vyličí matce ve světle, v kterém by ji ráda spatřila. Nalže matce, že Dolly je Židovka, pocházející z Polska. Zkrátka dělá vše pro to, aby měl klid a aby byla spokojená i jeho matka.

Ve hře obecně není používáno fyzicky hmatatelných prostředků napomáhajících k vytvoření komičnosti postav. Na mysl se mi vynořuje snad jen moment, kdy Fanny navleče Manuela do jeho starého a hlavně malého kabátu, poněvadž je předsvědčena o tom, že by bez něj venku zmrzl. V divadle se nám tak naskytne pohled na po fyzické stránce vyspělého muže nasoukaného do oblečení, které mu je zhruba o dvě velikosti menší. V očích diváka je za směšného kašpara, v očích jeho matky za milované roztomilé dítě.

Komično postavy Manuela v inscenaci Branického divadla z mého pohledu spočívá i v jeho fyzické podobě. Herec Václav Vydra je představován jako maminčin mazánek, duší malé dítě, ale vzhledově se jedná o „kolohnáta“. Tento rozpor mezi duševní a fyzickou stránkou postavy je jistě k pozastavení.

Komično postavy matky je založeno na podstatě duševní, jak již bylo uvedeno k charakteristice postavy výše. Postavu Fanny provází zmíněný uštěpačný humor, lehká hysterie, komicky působící přehnaná starostlivost o jejího syna a jízlivost vůči jeho nastávající ženě:

MANUEL: (Ukazuje na šálek.) Je na tom nějaká pěna!
FANNY: Už s tím zase začínáš? To je jenom smetana z mléka! A pěkně odpověz! Kde pracuje?
MANUEL: Ale proč? Takhle je to vždycky! Proč jsi ho nepředčila?
FANNY: Řekni, bručouně: když ti Dolly dělá snídani, cedí ti mlíko?
MANUEL: Jistě!
FANNY: Já to tušila! Ona tady spí!⁵²

⁵² Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Cit. d., s. 31.

MANUEL: (Sañalando el tazón.) ¡Tiene nata!
 FANNY: ¿Seguís con esa manía? ¡Es la gordura de la leche! ¡Y contestame! ¿Dónde trabaja?
 MANUEL: Pero, ¿por qué? ¡Siempre me hacés lo mismo! ¿Por qué no la colaste?
 FANNY: Decime, rezongón: Dolly, cuando te hace el desayuno, ¿te la cuela?
 MANUEL: ¡Seguro!
 FANNY: Me imaginaba. ¡Duerme acá!⁵³

V tomto případě je Manuel nachytán jako malé dítě, důvtip jeho matky kraluje nad jeho dětinskostí a rozmazleností, vlastnostmi, jež divák nebo čtenář postupně u dané postavy odhaluje. Obdobných výstupů, kde se projevuje Manuelova nevyspělá povaha a promyšlené intriky jeho matky bychom si mohli uvést mnoho, ponecháme si je však pro další rozborové sekce.

V charakteristice komična postavy Manuela jsem načrtla jev, kdy mateřský vliv způsobí jakési Manuelovo prozření na konci hry. V tuto chvíli se divák nebo čtenář pozastaví, směšnost postavy zmizí a zmizí i smích nebo úsměv na rtech. Na scénu přichází soucit. Soucit směřující k postavě Fanny a také k postavě Manuela. Manuel i Fanny v nás vzbouzí soucit právě jejich zranitelností, citlivostí, jež jsou tolik zřetelné z jejich projevu. Matka a syn si v tento moment před sebou odhalují svou duši, zapomínají za sváry, které mezi sebou měli.

Názor, že soucit a sympatie vylučují směšnost, je v teorii komična značně rozšířen. Z této situace ale neplyne fakt, že komično a soucit jsou neslučitelné. Například milenecké postavy Shakespearových veseloher tuto teorii vyvracejí: divákovu soucítění s jejich milostnými trampoty nikterak nevylučuje komické působení. Pro komično sympatického zřejmě neslučitelnost komičnosti a soucitu neplatí.⁵⁴

Eduardo Rover postavil komiku postav ve hře *Vrátíla se jednou v noci* na vlastnostech a charakterech, které jsou obecně známé a přirovnatelné k různým nám známým osobám, dále na způsobu, jímž se vyjadřují (hra se nevyhýbá ani lehkým vulgarismům, které dokáží diváka přesvědčit o lidskosti postav a autora, jenž je do hry vložil). Charakter postavy Manuela nebo jeho matky je tak snadné aplikovat na naše rodinné příbuzné či známé. Domnívám se, že právě to, co sledujeme v divadle a co je možné porovnat s reálným životem nás na divadelním představení tolik baví a rozesmívá.

⁵³ Rovner, Eduardo. *Volvió una noche*. Cit.d., s. 21.

⁵⁴ Viz Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Cit. d., s. 147.

4.1.5 Komično a humor

Humor není veselí, je to duševní rozpoložení, které chce budit veselí u jiných. Často teprve veselí vzbuzené humorem u jiných působí nakažlivě na původce humoru a rozptyluje jeho chmury a nejistoty. Podstata humoru je tedy jiná: je to duševní dispozice, podle povahy jednotlivých lidí buď trvalejší, nebo jen chvilková, vidět věci z jejich komické stránky, nebo hledat na věcech jejich komickou stránku, nebo ještě lépe, vykládat věci z jejich komické stránky. Prostředkem humoru není sama komika, nýbrž komický výklad nebo pojetí věci. Nepokládáme za projev humoru úmyslná komická gesta, komickou mimiku nebo chování; projev humoru má vždy základ v myšlence, je to úmyslná myšlenková komika.⁵⁵

Černý humor nachází ve hře *Vrátila se jednou v noci* komično v poměrně tabuizovaném tématu smrti. Smrt není ale vnímána jako konečná fáze lidského působení, je vnímána pouze jako přechod do jiných sfér, které se očividně mohou protýkat se životem v našem světě. Jádrem černého humoru ve hře spočívá v tragické povaze tématu, jímž je smrt matky, kontrastně spojeném s překvapivou neuvěřitelností jejího návratu mezi živé a hlavně ve způsobu podání, v té samozřejmosti, s jakou je daný jev divákovi prezentován (a možná i jak je přijímán hlavní postavou – Manuelem.)

Smrt je pro dnešního člověka stále velmi komplikované a hojně omílané téma. Můžeme se pouze domnívat, co nás po smrti čeká, jestli naše povědomí či duši vůbec něco čeká.

Myšlenka autora, vyrovnat se s touto problematikou s vtipem, přímočaře a bez komplikací, jaksi dětsky, tudíž vyznívá pro přemýšlivější jedince poněkud konejšivě. Rovněž nám tedy umožňuje nahlédnout do této složité otázky lidského údělu s humorem. Touto hrou si i on sám vyřešil svůj komplikovaný vztah k zesnulé matce. Proč by si tedy i divák nemohl odpočinout od zásadních životních otázek a problémů alespoň v divadle.

Dá se říci, že při čtení či sledování *Vrátila se jednou v noci* se smrti člověk vysmívá. Najednou to není ta černá smrt, která vše živé pohlcuje do nicoty. Smrt zde může být vnímána buď jako svým způsobem neškodný jev, který nám pouze otevírá bránu do dalšího bytí, anebo jako to, čemu se můžeme vysmát, to co není zdaleka tak závažné, jako to mnohdy působí. Černý humor nám umožňuje se na smrt podívat z větší dálky, z nadřazenosti a umožňuje nám si vytvořit vůči tomuto tématu intelektuální nadhled. Z čista jasna se smějeme a myslím, že víme proč. Jsme potěšeni, že jsme prohlédli do tajů

⁵⁵ Bečka, J.V. *Komika a humor v jazyce*. [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3967>>.

smrti a máme radost z toho, že pro nás již není takovým tajemstvím, že jsme ji na chvíli pokořili a že je vlastně směšná:

FANNY: ... Ach! Ještě něco, synáčku!
MANUEL: Co?
FANNY: Dělal jsem pořádek v kuchyni a našla jsem tam dvě shnilý jabka.
MANUEL: No... jo... zapomněl jsem je vyhodit.
FANNY: Ne, poslouchej... Jestli se mi „teď“ něco hnusí... Něco, co opravdu nesnesu... tak jsou to červi... Udělej mi laskavost – potom, až se nebudu dívat, půjdeš a vyhodíš je... Prosím tě o to...⁵⁶

FANNY: ... ¡Ah! ¡Una cosa, hijo!
MANUEL: ¿Qué?
FANNY: Estuve ordenando la cocina y encontré dos manzanas podridas.
MANUEL: Bueno... sí... me olvidé de tirarlas.
FANNY: No, escuchame... Si hay una cosa que «ahora» me da asco... Que, realmente, no puedo soportar... son los gusanos. Haceme el favor, después, cuando ya no vea, vas y las tirás... Te pido por favor...⁵⁷

Problematika komična a humoru je však složitější. Otázkou zůstává, proč se vlastně komedii smějeme.

Náhly záchvat samolibosti je vášeň, která způsobuje ty pohyby lícních svalů, kterým říkáme smích. Je vzbuzena buď nějakým nenadálým vlastním úspěchem, který nás potěší, nebo tušením nějaké vazby u bližního, jejíž pozorování nám zalichotí. Napadá hlavně ty, kdo si uvědomují své skrovné přednosti, a proto se udržují v dobré míře vyhledáváním nedokonalosti u jiných. A proto smích nad vadami bližních je jen známka vlastní malomyslnosti.⁵⁸

Příkladem budiž opět scéna vypovídající o podceňování Dolly Manuelovou matkou Fanny. Manuel pozve Dolly na večeři, ona ovšem netuší, že při večeři je přítomná i jeho matka Fanny, která chce Dolly poznat. Ironicky řečeno, v Manuelově životě (a v životě mnohých mužů) přece může existovat jen jediná žena, a tou je jeho vlastní matka. Postava Dolly si z matčiny přehnané péče alespoň nemusí dělat starosti přímo, vzhledem k tomu, že ji nevidí. Averzi tak vnímá pouze Manuel a divák. Tak či tak, nejedna matka odrostlého synka a také nejedna nastávající snacha jistě nezůstane k této scéně lhostejná. Ne pro obě je však daná situace komická:

⁵⁶ Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Cit. d., s. 45-46.

⁵⁷ Rovner, Eduardo. *Volvió una noche*. Cit. d., s. 37-38.

⁵⁸ Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Cit. d., s. 202.

DOLLY: Udělala jsem bramborový placky. Říkals, že je dělávala tvoje máma.
 MANUEL: (šťastně) Kniše?
 DOLLY: Jo... Jsou to kniše, ne?
 MANUEL: (Otevře balíček a křičí, pootočen směrem do kuchyně, kde je jeho matka.)
 No to je fantazie, tys přinesla kniše!!!
 FANNY: (z kuchyně) Zeptej se jí, jestli do nich dala cibulku smaženou na slepičím sádle!
 MANUEL: Dalas tam smaženou cibulku?
 DOLLY: Mmm jo...
 FANNY: Na slepičím sádle?
 MANUEL: Na slepičím sádle?
 DOLLY: Neptej se tolik... Dala jsem do nich všechnu svou lásku.
 FANNY: Jakou lásku! Chci vědět, jak je dělala!⁵⁹

DOLLY: Hice esos bocaditos de papa que me dijiste que te hacía tu mamá.
 MANUEL: (Feliz.) ¿Knishes?
 DOLLY: Sí... Son knishes, ¿no?
 MANUEL: ¿A ver?... (Va hacia la mesa para abrir el paquete.)
 DOLLY: ¡Qué ansioso!
 MANUEL: (Lo abre y grita, dirigiéndose a la cocina, para que escuche Fanny.) ¡¡Qué Barbaro, trajiste knishes!!

...

FANNY: (Desde la cocina.) ¡Preguntale si les puso cebollita frita en grasa de gallina!
 MANUEL: (Entre los besos.) ¿Les pusiste cebollita frita?
 DOLLY: Mmmm sí...
 FANNY: ¿En grasa de gallina?
 MANUEL: ¿En grasa de gallina?
 DOLLY: No seas preguntón... Les puse mucho amor.
 FANNY: ¡Qué amor! ¡Quiero saber cómo los hizo!⁶⁰

Vnímání komična a humoru je rozmanité a relativní. Najdou se jedinci, kterým k smíchu připadá vše, a najdou se i tací, které nerozesměje zdaleka nic. Komično může být narušeno u individua, je-li zasažena některá ze složek jeho osobnosti či jeho společenského postavení. Napříč různým teoriím o komičnu a humoru je třeba si uvědomit, že lidé se zkrátka smějí z různých důvodů a s různým oprávněním. Smějí se modernímu i zastaralému, omezenému a odvážnému, sobeckému i ušlechtilému, přízemnímu i vysokému. Smích může mít různé podoby, od dobromyslného přes zlomyslný až k chorému.⁶¹

„Hodnotící hledisko komedie je zakořeněno v lidské přirozenosti, v základních tendencích individuálně a obecně lidského bytí. Ne náhodou původ slova humor souvisí s tělesnými šťávami (humour), určujícími fyzickou a duševní konstituci člověka.“⁶² Humor není filozofií, ideologií ani etikou. Humor je nezávislý na oficiálně přijímaných normách a

⁵⁹ Rovner, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Cit. d., s. 76.

⁶⁰ Rovner, Eduardo. *Volvió una noche*. Cit. d., s. 71-72.

⁶¹ Viz Hořínek, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Cit. d., s. 201-215.

⁶² Tamtéž.

hodnotách, porušuje společenské a morální tabu a to vše ukazuje svou autonomií a svobodou smíchu. Takovou nejspontánnější svobodu smíchu můžeme spatřovat v humoru lidovém, například ve vyprávění anekdot.⁶³

Komika a humor jsou neoddělitelnou složkou *Vrátila se jednou v noci*. Komično této hry se dá nazvat komičnem pozitivním, zakořeněným v kladném vztahu k životu. Hra se nechlubí nijakou přebujelou, intelektuálně náročnější jazykovou komikou, ale oslovuje běžného diváka a obrací v humor i životní témata obecně tabuizovaná.⁶⁴

4.2 Tematická rovina

Témat, o která se opírá Eduardo Rovner ve hře *Vrátila se jednou v noci* je mnoho. Nyní můžeme sledovat ta nejzřetelnější a nejzajímavější témata. Jak již bylo řečeno, Eduardo Rovner se sepsáním této hry více méně vyrovnal se smrtí své matky, nebo lépe s konflikty, které jeho vztah s matkou provázely. Základní témata hry tedy vychází přímo ze života autora Eduardo Rovnera.

Tu hru jsem začal psát v době, kdy jsem ze všeho, co se mi v životě stalo, vinil svou matku. Divné na tom bylo, že moje maminka už byla deset let po smrti. Ale já jsem ji dál činil odpovědnou za své problémy. Jednou jsem ležel v posteli a myslel na ni (ve zlém, jak jinak) a v jednu chvíli se mi zdálo, že ze zdi vystoupil její obličej a řekl mi: „Synku, už jsem deset let mrtvá, proč mě nenecháš odpocívat v pokoji?“⁶⁵

4.2.1 Vztah syna a matky

Témata vykreslující vztahy mezi dětmi a rodiči se mezi autory rozličných textů těší jistě velké popularitě. S vervou jsou popisovány generační rozdíly různých rodin, založené většinou na podobném principu. Ti starší jsou moudří, snaží se zasahovat do života svých dětí tu nenásilně, tu razantněji a mladší generaci se toto počínání samozřejmě přičí. Stáří mnohdy ustupuje, mládí začíná žít svůj život. Vztah Manuela a Fanny nás ale zavádí do daleko hlubší problematiky, než se divákovi může zdát.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Černá, Martina, aj. „Eduardo Rovner“. Cit. d., s. 9.

Manuela a Fanny nedělí jen generační rozdíl ani samotná pomyslná čára mezi světem živých a mrtvých. Jejich vztah trpí také rozdílnými kořeny. Fanny je Židovka, má rodinné kořeny kdesi u Oděsy v Polsku, zatímco její syn Manuel vyrůstal již v Argentině. Nepřímo se tedy střetáváme i s tématem odlivu evropského lidu směrem na americký kontinent. Autoritativní chování Fanny není dáno pouze charakterem osobnosti, je ovlivněno i krušnou životní zkušeností, od možné vykořeněnosti, která souvisí s přerušením styků se svou rodnou kulturou po židovskou etnicitu a úděl svobodné matky.

Tematický průřez hry je symbolizován mnoha podstatnými jmény. Začít můžeme láskou nebo také úctou a vděčností, projevující se mezi Manuelem a Fanny i po její smrti. Divák se na začátku hry dozvídá, že Manuel navštěvuje pravidelně hrob své matky a vykládá jí o svém životě. Pokračujeme zklamáním, což je vhodné pojmenování tematiky, kdy matka (Fanny) je zklamána ze stylu života, jaký vede její syn (Manuel). Její představy a sny o tom, jak moc její syn bude úspěšný, vážený a s kým svůj život bude sdílet, se totiž nenaplnily. Také velmi typický jev ze života.

Dále bych se ráda zmínila o prozření, to se projevuje hned v několika situacích. Manuel prohlédá v okamžiku, kdy si uvědomí, že jeho matka se opravdu vrátila mezi živé a že už nebude tou, která vstřebává jeho vyprávění skrze náhrobní desku, ale že se opět vpravuje do jeho života, že si od zásahů své matky do života odvykl a že ho tyto zásahy již poněkud rozčilují. Následuje téma matčiných zásahů do synova života, v němž se prolíná téma údělu svobodné matky, trpitelky. Je nám známo, že Fanny vychovávala Manuela jako svobodná matka a to se také projevuje na jejím chování k němu. Její chování má známky určitého sobectví. Vše, co ovlivňuje Manuela, ať živé či neživé a nevychází z popudu Fanny je špatné (sledujme například nevraživost Fanny vůči Manuelově snoubence Fanny či přátelům z kapely). I přes všechny nepříznivosti se kruh uzavře a přichází na scénu uvědomění si (ze strany Fanny) a odpuštění (ze strany Manuela). Matka ustupuje od svých vznešených požadavků, do hry vstupuje opět vzájemná láska, úcta a nakonec i vděčná vzpomínka.

Dané téma je zvoleno zcela výhodně, oslovuje totiž široké spektrum diváků a dá se říci, že je až psychologické a snadno aplikovatelné na každodenní lidské příběhy. U českého publika může vzbuzovat jisté asociace na českého Honzu, jenž se povaluje na peci a jehož život je do jistého okamžiku řízen pouze jeho starostlivou matkou. Vzpomeňme si i na kinematografickou tvorbu a na její hlavní hrdiny, bledé hochy živořící pod taktovkou své vlastní suverénní matky.

Mimo jiné je toho téma spojeno s dalšími společenskými tématy, jako je židovská kultura nebo vrcholným argentinským uměním – tangem. Celá hra je dá se říci protknuta argentinskou hudbou, která vkusně dokresluje děj a přibližuje nás přímo k jádru argentinské kultury.

4.2.2 Vztah mezi světem živých a mrtvých

Téma smrti a života po životě je pro mě velmi zajímavé. Autor ho pojal zcela suverénně, jako by tyto dva světy ani nebyly odděleny. Jako by živí i mrtví existovali stále vedle sebe. Vše na mě působí dojmem „vždyť o nic nejde, tak proč z toho dělat vědu“. O to na mě pojetí daného tématu dopadá zajímavěji, že tak složitý komplex, jako je smrt, je ve hře prezentován s čirým nadhledem, podobně jako v dětských knihách, až legračně.

Smrt na nás dýchne hned v první scéně, při Manuelově vyprávění každodenních zážitků své matce na hřbitově. Divák si není jistý situací. Domnívá se, že se jedná o typickou zádumčivou scénu, při níž si pozůstalý vylévá své srdce někomu v hrobě. Ze všech domněnek je vyveden v okamžiku, kdy se z hrobu ozve hřmotný hlas jeho matky s otázkou „Cože?“. Rozpor mezi životem a smrtí pokračuje dále konkrétně matčíným vystoupením z hrobu. A upozorňuje na sebe stále v okamžicích, kdy na scénu vstupuje Fanny. Smrtí vlastně i komedie končí. Matka odchází zpět na onen svět. Hlavní je ale poznamenat, že tato smrt neznamena konec kontaktu mezi matkou a synem. Otevírá jim totiž možnost se dále setkávat. Jedná se tedy o smrt jisté životní etapy matky a syna, po které nastává další, přirozeně že ta lepší.

Problematika posmrtného života se ve hře snoubí s tématem magie a mystiky jako takové, o kterou se zajímá postava Julia. Magie a samotná smrt je opět zesměšněna právě i díky Juliovi, je dokonce dovedena do extrému, souvisejícího s lidskou naivitou, důvěřivostí a přeháněním, vlastnostem typických pro Julia a lidstvo obecně.

Smrt a posmrtný život vůbec je opět hluboce ceněné téma a myslím, že málokdo má tolik odvahy brát ho na lehkou váhu. Chtěla bych ale upozornit, že se nedomnívám, že Rovner toto téma staví na lehkou váhu. Pouze nám lidem ulehčuje vědomí pocitem, že nic není jisté a že pokud je možné se potýkat s tématem smrti se strachem a zoufalstvím z konce (jako to mnozí činí), je stejně možné toto téma zlehčit a pohrát si s ním tak, jak jsme to dělali jako malé děti, kdy jsme snily, že vše je nekonečné. A třeba možná i je.

5 Shrnutí

5.1 Celkové vidění světa v textu

Hra se vyrovnává s běžnými životními tématy, nenastoluje problematiku přebujelých situací, se kterými se někdy v divadle setkáváme. Je zcela srozumitelná a pozastavuje se možná nad tématy běžnými, ale vhodnými k popřemýšlení a pozastavení. Její sledování i četba pobaví a vnímateli jistě přináší příjemné prožitky.

Hra nám může dát odpovědi na otázky po smyslu života, důležitosti lidského původu a kořenů a celého bytí. Nic z toho nám však nevnučuje, dává nám pouze možnost selekce toho pravého, určujícího pro naši osobu.

Napovídá a pojímá smysl života z různých úhlů. Pro nikoho zřejmě smysl života netkví v plnění cizích představ, ale v jeho vlastním rozhodování, které je opřeno o jeho přesvědčení, že právě to, co si vybral je pro něj to pravé. Skutečnost této pravdy si zpočátku ve hře poněkud neuvědomuje postava Manuela, která je jaksi vnitřně rozervána díky matčiným přáním, které nenaplnuje. Hra nám ale dává nahlédnout i do opačného charakteru matky Fanny, která očividně nalézá životní smysl pouze v péči o svého syna. Její jediné štěstí je, že nakonec procítá (i když po smrti) a tuto životní filozofii opouští. *Vrátila se jednou v noci* představuje zkrátka různé životní filozofie osob, od závislosti, radosti a tvořivé činnosti až k pohodlnosti.

Výjimečně silný tlak je ve hře vyvíjen na uvědomění si vlivu světa mrtvých na svět živých a vůbec na kořeny původu. Minulost je považována za součást naší přítomnosti a budoucnosti. Minulost nesmí být opomínána, naopak by se z ní každý měl učit nebo na ni alespoň pamatovat a usměrňovat podle ní žitou přítomnost a budoucnost. Návrat Fanny ve hře může naznačovat samotné připomenutí se minulosti, toto připomenutí ovšem vytváří přehnaný nátlak ve snaze přeměnit přítomnost a posléze budoucnost jejího syna Manuela. Přiměřenost musí být v celkovém pojetí světa jedním z nejdůležitějších termínů. Je zkrátka správné nezapomínat a nepotlačovat minulost, ale zároveň je nemožné se v ní utápět, nechat se jí ovládat, navracet se pouze k ní a opomínat fakt, že nejdůležitějším smyslem našeho bytí je přítomnost.

Uvažovat nad celkovým viděním světa v této hře není vůbec snadné. Nabízí se skutečně nepřehledné množství látky a aspektů, kterým by bylo možné se zabývat. Jedna důležitá skutečnost se mi ale neustále dere na mysl. Může nám totiž připadat, že Eduardo Rovner

vidí svět živých a mrtvých jako komplex bytí, které nemá hranice a které se vzájemně propojuje. Bytí nemusí být jen otázkou fyzické přítomnosti, ale i jakéhosi duševního stavu propojení živého a mrtvého. To významné, co je uchováváno ve vzpomínkách, totiž skutečně existuje, žije prostřednictvím toho, kdo vzpomíná a tvoří neodmyslitelnou součást jeho života, která se odráží v jeho postoji k životu samému.

5.2 Inscenační možnosti

K posouzení inscenačních možností hry mi podá pomocnou ruku i vlastní zážitek z inscenace *Vrátila se jednou v noci* v Branickém divadle v Praze.

Hra *Vrátila se jednou v noci* se těšila a stále těší značné popularitě jak ve španělsky mluvících oblastech, tak v ostatních zemích světa.

Jako jeden z hlavních důvodů, proč byla a stále je tolikrát inscenována považuji fakt, že se jedná o výborně napsaný text konverzační komedie, směřovaný jak náročnějšímu divákovi, tak divákovi prostšímu, pro kterého je výborně čitelný. Náročnější divák je schopný ohodnotit skvělou konstrukci propracovaných dialogů a myšlenek, divák prostší si najde své v tématice hry a dobře zachycených charakterech postav, korespondujících s mnohými povahami člověka pro něj známými a porovnatelnými.

Po výtvarné stránce hra nabízí širokou možnost realizace. Díky dvěma rovinám – rovina živých a rovina mrtvých je pestrost výtvarné složky zaručena. Je třeba přesně prezentovat sinalý vzhled umrlců ze hřbitova, nechat vyniknout zachovalosti těla matky Fanny a vše zarámovat do nevzhledného, ale přesto těšivého a milého prostředí mrtvých, kteří si užívají svého posmrtného života. Opomenut nesmí zůstat ani skvěle vykreslený charakter hlavních postav z roviny živých. Manuela je třeba se všemi detaily představit jako starého mládence, načesat mu patku a obléci ho do obleku a kalhot s krátkými nohavicemi, které důkladně kontrastují s ženským pečlivým vzhledem jeho snoubenky Dolly. Hra dává prostor i kandidátům jakéhosi natura stylu, konkrétně postavy Julia, jehož oděv je zapotřebí vyladit nepřeborným množstvím barev a baretem korunovat komiku tohoto šamana. Prostředí, ve kterém se dějství odehrává, není náročné na estetiku. Postačuje zasazení postav do prostředí klasického argentinského baru a do útulného bytu.

Výtvarná složka se snoubí ruku v ruce se složkou hudební, ta prostupuje celou hrou. Od rozhovorů o Beethovenovi po živé vystoupení kapely hrající tango. Tango a hudba vůbec přibližuje diváka argentinské atmosféře, možná i funguje jako upomínka toho, kde se

vlastně děj odehrává, neboť i přes značnou odlehlost české a argentinské kultury je hra svým charakterem českému publiku velmi blízká.

Struktura hry může poskytnout poměrně volné ruce fantazii a inscenačním možnostem pro tvůrce co se týče výtvarné stránky. Hlavní režijní požadavek ale jistě musí být kladen na vytvoření oddělení roviny mezi světem živých a mrtvých a na vhodnost výběru herců, tak aby mnohdy i vzhledově mohly dotvářet komiku postavy.

Pokud správně tuším, hra byla uvedena v Čechách pouze v kamenných divadlech. Představení je pro kamenná městská divadla vhodné, jistě i pro venkovské scény při hostování. Nedovedu si však představit uvádění hry v rámci festivalů, ale i tuto pochybnost jsou jistě mnohé divadelní spolky v dnešní době schopny překonat, fantazie diváků však není nekonečná.

5.3 Vlastní charakteristika hry v Branickém divadle

Představení *Vrátila se jednou v noci* v Branickém divadle, které jsem měla možnost vidět na jaře roku 2010 bylo režírováno (a stále je) režisérem Radovanem Lipusem. Před samotnou charakteristikou bych ráda nejprve uvedla obsazení inscenace a další osoby realizačního týmu:

Manuel	Václav Vydra
Fanny	Libuše Švormová
Dolly	Jana Malá
Aníbal	Libor Hruška
Julio	Martin Zahálka
Perla	Marcela Peňázová
Salo	Ladislav Trojan
Překlad	Ivory Rodríguez
Hudba	David Noll
Scéna	David Bazika
Kostýmy	Eva Kotková
Dramaturgie a úprava	Marek Pivovar

V inscenaci vystupují ještě další postavy, konkrétně postavy umrlců ze hřbitova, které představují neznámí sboristé. V tomto nastudování chybí postava seržanta Chirina, o němž jsem se již v mé práci zmínila.

Inscenace dala hlavně prostor pro vyniknutí elánu a energie Libuše Švormové (Fanny), jejího divadelního syna Václava Vydra (Manuela) komandovala s takovou přesvědčivostí, jakoby se vše odehrávalo v reálném životě. Václav Vydra podaným výkonem jistě nemálo diváků přesvědčil o své herecké kvalitě, jsem si totiž skoro jistá, že je televizními diváky neprávem řazen mezi herce druhořadé. Nemožné je ovšem srovnávat divadelní kariéru a kariéru seriálovou.

Pro mě poměrně neznámá herečka Jana Malá vnesla do role Dolly značnou dávku elegance. Postava Dolly je prezentována jako mladá moderní žena, Jana Malá tuto představu zcela vystihla. Není přehnaně vtipná, je chápavá, tolerantní a přímá.

Chtěla bych zmínit i další herecké výkony, které dodaly inscenaci pevný základ. Je jím výkon herce Ladislava Trojana (Salo) a herce Martina Zahálky (Julio). Ladislav Trojan na mě osobně působí dojmem moudrého vzhledného muže s jiskrou v oku, přesně takový je i Salo, přítel Fanny. Za to Martin Zahálka je pravý opak. Jeho doslova vyšinutý výraz skvěle dotváří postavu Julia, podivína, jehož koníčkem je magie a mystika.

Původně byla hra *Vrátila se jednou v noci* představena v Praze ve Vinohradském divadle, poté ji převzalo Branické divadlo. V roli Fanny alternovala s Libuší Švormovou i Jiřina Jirásková, v současné době Fanny zastává pouze Libuše Švormová.

Interiér Branického divadla si nezadá co do honosnosti s jinými pražskými divadly, jeho realizační tým se však s každým představením zaslouhuje o kulturní zážitek přítomných diváků. Pro hru *Vrátila se jednou v noci* byla scéna uzpůsobena tak, aby dala vyniknout oběma rovinám – rovině smrti a rovině života. Zvolené kostýmy vhodně dokreslovaly charaktery postav a zároveň diváka upomínaly na argentinskou kulturu odívání. Nepostradatelnou součástí představení v Branickém divadle je hudba, jejíž tóny protýkají celou hru od začátku až do konce.

⁶⁶ Archiv Branického divadla. *Vrátila se jednou v noci*. [online]. [cit. 2012-04-21]. Dostupné z: <http://www.branickedivadlo.cz/cs/repertoar/k135_vratila-se-jednou-v-noci.html>.

6 Závěrem

Hra, která vyšla v roce 1993, měla ve světě velký úspěch (a troufám si tvrdit, že stále má), její text se dostal i za hranice České republiky, byl přeložen překladatelem Ivory Rodríguezem a byl zinscenován divadly v Čechách i na Moravě. V současné době se stále těší divácké popularitě v Branickém divadle v Praze. Nesmím opomenout, že *Vrátila se jednou v noci* je ověněna mnoha prestižními cenami (např. Casa de las Américas).

Tato práce si klade za cíl přiblížit argentinskou divadelní tvorbu českému divákovi prostřednictvím Rovnerovy hry *Vrátila se jednou v noci*. Text hry i divadelní inscenaci považuji za vhodnou a zajímavou pro odborný rozbor. Temticky je hra totiž velmi blízká českému publiku, a to i přes značné rozdíly, které dělí naší a argentinskou kulturu. V předchozích oddílech jsem se snažila uvést čtenáře do problematiky konverzační komedie a interpretovat hru pomocí odborné literatury a posléze i pomocí ukázek z textu.

Eduardo Rovner je velice plodným autorem, dokonce se zajímá i o zahraniční inscenace jeho her a často bývá přítomen při jejich zahraničních premiérách. Mnohé z jeho her však ještě české publikum nezná. Doufám tedy, že právě hra *Vrátila se jednou v noci* podnítí u českého diváka touhu po objevování dalších děl tohoto autora. Zároveň věřím, že inscenace *Vrátila se jednou v noci* přispěla alespoň ke zvýšení diváckého zájmu o argentinskou divadelní tvorbu a pomohla rozšířit pojem českého diváka o argentinské kultuře.

7 Resumen

Eduardo Rovner: Comedia de conversación *Volvió una noche*

Este trabajo se dedica a la obra teatral *Volvió una noche* (1993), escrita por el autor argentino Eduardo Rovner. El trabajo analiza esta comedia desde la perspectiva compositiva, temática y lingüística. El objetivo del trabajo es también presentar esta comedia a los espectadores checos y al mismo tiempo acercarlos la obra teatral de los autores argentinos en general. Eventualmente puede motivar a los espectadores y los lectores checos hacia la percepción de otro tipo de obra latinoamericana, que es hoy por día más dominante en todo el mundo.

Volvió una noche nos presenta un conflicto entre dos generaciones, entre una madre y su hijo. También por motivo de diferentes orígenes de la madre y del hijo, este conflicto es tan grave y necesita un remedio. Las expectativas de la madre sobre la vida de su hijo son diferentes de la del hijo. La preocupación de la madre es tan grave que causa su resurrección. La madre intenta a cambiar la vida de su hijo pero sin éxito. No le gusta su novia, sus amigos, su profesión ni nada. Sin embargo al final tiene que aceptar la realidad para que no pierda su hijo. La comedia tiene un final feliz, el hijo perdona a su madre y ella se vuelve al mundo de los fallecidos. Esta comedia está llena de humor, emociones, mística y música argentina. Muestra la vida de un solterón que intenta a establecer su existencia pero su esfuerzo está interrumpido por la intervención de su madre que murió hace diez años.

Primero, el trabajo introduce la problemática teórica del teatro al lector. Para mejor comprensión del tema informa sobre los tipos de comedia y sobre la construcción del drama. *Volvió una noche* es una comedia de conversación, así que la parte final de dicha sección explica la problemática de la comedia conversacional.

El trabajo continúa con una introducción a la vida y obra de Eduardo Rovner. Como la persona de Eduardo Rovner no es tan famosa en la República Checa es imprescindible presentarla frente al espectador y lector checo. Por otra parte *Volvió una noche* es popular en muchos países de todo el mundo, ganó varios premios, el más apreciado es el Premio Casa de las Américas.

Como he mencionado antes, las partes fundamentales del trabajo tratan sobre la composición, el aspecto temático y el aspecto lingüístico del texto. Estas partes son apoyadas por los ejemplos de los diálogos concretos del texto en checo y en español. Ya

que se supone que este texto es primordialmente predeterminado para los lectores checos, los ejemplos son ordenados en un orden checo – español. Los ejemplos tendrían que facilitar al lector la orientación en las partes del trabajo. Tengo que decir que frecuentemente hay diferencias evidentes entre el texto original y el traducido. El texto, traducido por Ivory Rodríguez, sustituye algunos personajes por otros y omite varios diálogos. Por estas razones en el trabajo falta completamente un ejemplo de diálogo en español y otro está compuesto de varios diálogos.

Los personajes forman unos elementos particulares de la comedia. Un capítulo intenta expresar caracteres de los personajes del texto y compararles con los personajes que actúan en el teatro en Braník en Praga (*Branické divadlo v Praze*). Me pareció interesante mencionar también la parte cómica de la obra – situación, conflicto y humor en general. Por supuesto todos los personajes del texto son cómicos pero cada de ellos en diferente sentido. Creo que el personaje de la madre crea la base de la cómica en el texto. Desde ella salen impulsos que influyen en otros personajes y por medio de ella está conformado el ámbito cómico.

Pensando en el humor, que rodea toda la comedia, hay que mencionar el término de humor negro. El humor negro descubre la comicidad de un tema tabú; el tema de la muerte. Concluimos que la muerte no es percibida como la última etapa de la vida, sin embargo como un paso siguiente, una transición a las esferas superiores. Estas esferas pueden intervenir en nuestra vida profana.

La obra teatral deja espacio para la reflexión de muchos temas, aunque para el análisis fueron elegidos solo los más evidentes – la relación entre la madre y su hijo y la relación entre los vivos y los muertos. Estos temas fueron elegidos intencionadamente, por su popularidad entre las diferentes generaciones. Concluimos que el autor, con la temática planteada, supera traumas vitales – la relación un poco complicada con su madre, la muerte, el pasado y con su origen que continuamente influye en su vida. Parece que Rovner incita a los lectores que se den cuenta de la influencia del pasado y del origen a su existencia presente. Es evidente, que Rovner esboza también el tema de la magia, la mística y pone la cultura argentina frente a la judía.

El autor proyecta la magia y la mística a los personajes, de manera más o menos visible, y él mismo dice que no podía conciliarse con la muerte de su madre o mejor dicho con la relación no resuelta con ella. La madre de Eduardo Rovner era de Europa oriental y era judía, igual que la madre del protagonista de *Volvió una noche*. Resulta que casi toda la

materia temática tiene que ver con su experiencia de vida y que la obra en conjunto podría ser considerada como un intento de encontrar respuesta a las cuestiones sin respuesta que preocupan a la mente humana.

Me pareció interesante dedicar un capítulo entero a la visión completa del mundo en el texto, posibilidades de representación de la obra y a la característica propia de la comedia representada en el teatro praguense en Braník. El capítulo dedicado a la visión del mundo, en el texto intenta a enlazar al capítulo previo - temático. Se esfuerza en destacar los conceptos que forman todo el texto. Entre todos, el más obvio es el concepto de memorias y de pasado. Las memorias forman nuestra existencia, nos enseñan como vivir y como es de importante recordar a pasado. Por otro lado, a base de las ideas de Eduardo Rovner, este capítulo se atreve a advertir que nadie puede sólo ser sostenido por el pasado, quiere decir que hay que aprovechar del pasado para formar una vida plena.

Volvió una noche fue representada muchas veces y en diferentes países. Considero que es así porque se trata de un texto muy bien preparado y dirigido tanto a los espectadores "exigentes" como a los espectadores "comunes". Todos pueden apreciar la construcción de los diálogos excelentes, igual que la temática de la obra y los caracteres de los personajes que a menudo corresponden con el carácter de la gente común que podemos conocer durante nuestra vida.

El trabajo también no olvida destacar un aspecto que penetra entre toda la comedia – la música. Eduardo Rovner frecuentemente conecta la música con la obra teatral, este fenómeno lo podemos observar a menudo en su creación. Gracias a la música, Rovner nos acerca a la cultura argentina que puede ser considerada como una cultura lejana para los checos. Durante la representación teatral los actores tocan varios instrumentos, así que acompañan perfectamente la acción.

En el apéndice del trabajo podemos encontrar la entrevista con Eduardo Rovner que se llama *Los muertos viven. En las memorias. (Mrtví žijí. Ve vzpomínkách.)*, donde Rovner habla del fenómeno de las memorias y del pasado que intervienen a nuestra existencia.

Este tema fue elegido por el interés en la literatura hispanoamericana y sobre todo por el interés en la obra teatral en general. La lectura del texto de *Volvió una noche* y luego la representación en el teatro en Praga se unieron en una idea como crear este trabajo.

El trabajo aspira a presentar el personaje de Eduardo Rovner, su obra y también aproximar el mundo latinoamericano a los lectores y espectadores checos. Hoy en día hay un crecimiento de la cultura latinoamericana en la República Checa y también en el resto

del mundo. Es muy deseable que la gente descubra esta cultura rica en matices y en referentes culturales. Tanto la literatura como la obra teatral pueden facilitar el conocimiento de esta cultura, ya que representan muchos acontecimientos de la historia, vida y cultura del mundo latinoamericano y de la gente que pertenece inseparablemente a ella.

8 Resumé

Rovnerova konverzační komedie *Vrátila se jednou v noci*

Bakalářská práce se zabývá rozbořem divadelní hry *Vrátila se jednou v noci* od argentinského autora Eduarda Rovnera. Klade si za cíl seznámit českého diváka a čtenáře s argentinskou divadelní tvorbou a podnítit jeho zájem o další díla Eduarda Rovnera a jiných argentinských autorů obecně.

Nejprve práce uvádí čtenáře do teoretické problematiky divadelní tvorby. Pro snazší uchopení tématu ho poučuje o typech divadelní komedie a o stavbě dramatu. *Vrátila se jednou v noci* je komedie konverzační, proto je závěr teoretické části o typech komedie věnován výkladu o konverzační komedii.

Oddíl práce, věnující se životu Eduarda Rovnera a jeho další tvorbě, by měl čtenáři prezentovat četnost díla tohoto autora. Jeho životní dílo totiž stále není českému publiku dostatečně představeno. Výčet jeho dalších her tudíž může sloužit jako potenciální inspirace pro české čtenáře a diváky.

Hlavní část rozboru je dělena do dvou oddílů – oddíl roviny jazykové a kompoziční a oddíl roviny tematické. Celá část je podpořena ukázkami z textu hry, které by měly sloužit čtenáři pro snazší orientaci v rozboru. Ukázky jsou uvedeny primárně v českém jazyce, posléze doplněny i o španělský originál. Daná část práce se snaží krok po kroku odkrývat tyto roviny za podpory konkrétních ukázek z textu.

Hra dává prostor pro přemýšlení nad mnohými tématy. K rozboru jsou však vybrána ta nejzřetelnější – vztah mezi synem a matkou a vztah mezi světem živých a mrtvých. Tato témata byla volena záměrně, s ohledem na jejich popularitu mezi všemi generacemi čtenářů a diváků. Docházíme zde k závěru, že navrženou tematikou se autor vyrovnává se svými vlastními životními scénáři, se složitějším vztahem k matce, smrti, s minulostí a rodinnými kořeny, které ovlivňovaly a stále ovlivňují jeho život. Může se zdát, že Rovner nabádá čtenáře, aby si uvědomil vliv minulosti a rodinných kořenů na jeho přítomnost.

V závěru se práce zabývá inscenačními možnostmi a celkovým viděním světa v rámci hry. Pro další podpoření prezentace hry je oddíl doplněn o vlastní charakteristiku hry inscenovanou v Branickém divadle v Praze.

Hra *Vrátila se jednou v noci* slavila úspěch po celém světě. Pro diváka je zajímavá

z hlediska tematického, pro tvůrce z hlediska možností komické realizace. Má potenciál pomoci otevřít prostor pro další poznávání argentinské divadelní tvorby, a to nejen v Čechách.

9 Résumé

The interactive comedy, Eduardo Rovner: *She returned one night*

The bachelor thesis deals with an interpretation of the interactive comedy *She returned one night* (*Volvió una noche*, 1993) written by Argentinian author Eduardo Rovner. The aim of this thesis is also to introduce the Argentine theatre creation to the czech spectators and to motivate their interest in knowing work of other authors of Latin America.

Initially the thesis present to lector some theoretical questions about the theatre creation. This part briefly explains the types of theatre comedies and discribes the construction of drama. *She returned one night* is an interactive comedy, this is the reason why the last section of the theoretical part is dedicated to the theory about the interactive comedy.

Life and work of Eduardo Rovner is not such known in front of the czech audience. In some paragraphs there is an outline of the author's life and his work which should present to the lector how prolific Rovner is. The outline of other plays could serve like a potential inspiration for the lector.

The main part of the thesis is divided into two sections, to the linguistic and composition section and to the thematic section and its aspects. Some exaples of dialogues from the text support this part and acompany it. The examples serve for easiest orientation of the lector and are mentioned primarily in czech and than in spanish language.

It is evident, that the comedy opens space for thinking about various themes. For analysis are selected just those most obvious. These are the relationship between mother and son and the relation between the live world and death. These topics was chosen intentionally regarding to the popularity which they have across all the human generations.

We come to the conclusion that via mentioned themes the author comes to terms with his questions of life, with more complicated relionship with his mother, with death, with past and with his origin. All these things still influence his life. It seems that Rovner incites the lectors to perceive the influence of their history and origin to their present life.

Finally the thesis considers an overall world vision formulation in that text and also its production possibility. The personal characterization of the performance in Branické theatre is added as well.

She returned one night celebrated and still celebrates a great succes in many countries all around the world. From the thematic point of view is interesting for spectators from

different places and cultures. It offers many possibilities of the comical realization for theatre creators and it has great potential to open our minds and to discover more of the literature and culture of Argentina and whole Latin America as well.

10 Bibliografie

ROVNER, Eduardo. *Volvió una noche*. La Habana: Casa de las Américas, 1991.

ROVNER, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Přeložil Ivory Rodríguez. Ostrava: ND moravskoslezské v Ostravě, 2003.

Encyklopedie literárních žánrů. Ed. Dagmar Mocná, Josef Peterka. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

ČERNÁ, Martina aj. „Eduardo Rovner“. In ROVNER, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Přeložil Ivory Rodríguez. Brno: Městské divadlo v Brně, 2007.

ČERVENÁ, Karolína. *Eduardo Rovner: Tři hry*. Olomouc: FF Palackého v Olomouci, 2009. (diplomová práce)

DiYANNI, Robert. *Drama*. Boston: McGraw-Hill, 2000. ISBN 0-07-229511-2.

HOŘÍNEK, Zdeněk. *Drama, divadlo, divák*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2008. ISBN 978-80-86928-46-3.

HOŘÍNEK, Zdeněk. *O divadelní komedii*. Praha: Pražská scéna, 2003. ISBN 80-86102-31-9.

MORGAN, Norah, SAXTON, Julia. *Vyučování dramatu*. Přeložila Helena Zymonová. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii; IPOS ARTAMA, 2001. ISBN 800-901660-2-4.

MUKAŘOVSKÝ, Jan. „Dvě studie o dialogu“. *Kapitoly z české poetiky, I*. Praha: Svoboda, 1948.

PELLETTIERI, Osvaldo. „El teatro de Eduardo Rovner“. In ROVNER, Eduardo. *Teatro*. Buenos Aires: Editorial Corregidor, 1989.

POKORNÁ, Daniela, PIVOVAR, Marek. předmluva ke hře. In ROVNER, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Přeložil Ivory Rodríguez. Ostrava: ND moravskoslezské v Ostravě, 2003.

ROVNER, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Přel. Ivory Rodríguez. Brno: Městské divadlo v Brně, 2007.

ROVNER, Eduardo. „Autor o české premiéře“. In ROVNER, Eduardo. *Vrátila se jednou v noci*. Přeložil Ivory Rodríguez. Ostrava: ND moravskoslezské v Ostravě, 2003.

VANGELI, Nina. kapitoly k dramatu. In HODROVÁ, Daniela. et al. *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.

VELTRUSKÝ, Jiří. *Příspěvky k teorii divadla*. Praha: Divadelní ústav v Praze, 1994. ISBN 80-7008-046-9.

ČMEJRKOVÁ, S. *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda, 1999. ISBN 80-85927-69-1.

Internetové zdroje

ARCHIV BRANICKÉHO DIVADLA. *Vrátila se jednou v noci*. [online].

[cit. 2012-04-21]. Dostupné z: <http://www.branickedivadlo.cz/cs/repertoar/k135_vratila-se-jednou-v-noci.html>.

ARCHIV STRAŠNICKÉHO DIVADLA. *Eduardo Rovner: Bílá Vrána*. [online].

[cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <<http://scena.cz/index.php?d=1&o=1&c=4487&r=2>>.

BEČKA, J.V. *Komika a humor v jazyce*. [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3967>>.

HOUSKOVÁ, Mariana. *Komedie Eduarda Rovnera v Ostravě*. [online]. [cit. 2012-04-04]. Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/111109/rovner-eduard>>.

ROVNER, Eduardo. *Obras*. [online]. [cit. 2012-03-17].

Dostupné z: <<http://eduardorovner.com.ar/obras/index.htm>>.

ROVNER, Eduardo. *Otros studios*. [online]. [cit. 2012-03-17].

Dostupné z: <http://eduardorovner.com.ar/otros_estudios.htm>.

ROVNER, Eduardo. *Curriculum Vitae*. [online]. [cit. 2012-03-17].

Dostupné z: <<http://eduardorovner.com.ar/cv.htm>>.

SAUER, Marcel. *Dramatik Eduardo Rovner*. [online]. [cit. 2012-04-28]. Dostupné z:

<<http://www.xantypa.cz/archiv/cislo-2-12/1796-3/dramatik-eduardo-rovner>>.

VITVAR, Václav. *Několik poznámek k výstavbě dialogu v současném dramatu*. [online]. [cit. 2012-04-20].

Dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4882>>.

11 Přílohy

11.1 Obrazové přílohy

Obrazová příloha č. 1. Eduardo Rovner, portrét. Dostupné z:

<http://www.xantypa.cz/archiv/cislo-2-12>.

Další obrazové přílohy pocházejí z inscenace *Vrátila se jednou v noci* v Branickém divadle v Praze a jsou dostupné z online archivu Branického divadla:

<http://www.branickedivadlo.cz/cs/repertoar/k135_vratila-se-jednou-v-noci.html>

- Obrazová příloha č. 2. Václav Vydra a Jana Malá jako Manuel a Dolly při představení v Branickém divadle.
- Obrazová příloha č. 3. Fanny v podání Libuše Švormové.
- Obrazová příloha č. 4. Václav Vydra (Manuel) a Libor Hruška (Aníbal).
- Obrazová příloha č. 5. Václav Vydra (Manuel) vyšetřuje palec Martina Zahálky (Julia).
- Obrazová příloha č. 6. Václav Vydra (Manuel), Jana Malá (Dolly) a Libuše Švormová (Fanny) při společné večeři.
- Obrazová příloha č. 7. Martin Zahálka (Julio), Jana Malá (Dolly), Libor Hruška (Aníbal) a Václav Vydra (Manuel) hrají tango.
- Obrazová příloha č. 8. Presentace představení v Branickém divadle. V hlavní roli Fanny Jiřina Jirásková.
- Obrazová příloha č. 9. Hlavní roli Fanny přebírá Libuše Švormová.

Obrazová příloha č. 1. Eduardo Rovner, portrét.

Obrazová příloha č. 2. Václav Vydra a Jana Malá jako Manuel a Dolly při představení v Branickém divadle.

Obrazová příloha č. 3. Fanny v podání Libuše Švormové.

Obrazová příloha č. 4. Václav Vydra (Manuel) a Libor Hruška (Anibal).

Obrazová příloha č. 5. Václav Vydra (Manuel) vyšetřuje palec Martina Zahálky (Julia).

Obrazová příloha č. 6. Václav Vydra (Manuel), Jana Malá (Dolly) a Libuše Švormová (Fanny) při společné večeři.

Obrazová příloha č. 7. Martin Zahálka (Julio), Jana Malá (Dolly), Libor Hruška (Anibal) a Václav Vydra (Manuel) hrají tango.

Obrazová příloha č. 8. Prezence představení v Branickém divadle. V hlavní roli Fanny Jiřina Jirásková.

Obrazová příloha č. 9. Hlavní roli Fanny přebírá Libuše Švormová.

11.2 Rozhovor s Eduardem Rovnerem

Autorkou rozhovoru je Kateřina Kolářová z idnes.cz. [cit. 2012-05-03]. Rozhovor je dostupný online z: <http://www.mdb.cz/inscenace-recenze-19/?hra=154>.

Mrtví žijí. Ve vzpomínkách.

Komedie argentinského dramatika Eduarda Rovnera *Vrátila se jednou v noci* v česku zdomácněla. Její autor byl jedním z hostů pražského veletrhu Svět knihy.

Rovnerova komedie, jejíž dvě premiéry - v Brně a v Mostě - stihl autor během svého českého pobytu navštívit, zdatně kombinuje humor a duchařskou tematiku, trochu šmrncnutou oblíbeným „magickým realismem“. Starý mládenec Manuel se konečně chystá oženit, což vyprovokuje jeho matku, aby vstala z mrtvých a šla si nevěstu „proklepnout“. Spisovatel má ke vzniku hry historku, pochopitelně také v duchu magického realismu. Když jednou již zesnulou matku obviňoval ze svých neúspěchů, zjevila se mu náhle její tvář na stěně a nakázala mu, ať ji konečně nechá odpočívat v pokoji.

***Vrátila se jednou v noci* má na kontě již čtyři české inscenace, z vašeho díla je ostatně všude nejpopulárnější. Čemu její širokou oblibu přičítáte?**

Na to je těžké odpovědět, ale rád si to vysvětluji tím, že můj divadelní styl má hodně ze středoevropské kultury. Rodiče přišli do Argentiny z Moldávie a své kořeny cítili v Evropě. Otec mi od dětství pouštěl Janáčka, Martinů a Smetanu - opravdu miluji Smetanovu Mou vlast. Rodiče mi také předčítali knížky středoevropských spisovatelů. V mé práci je však samozřejmě přítomná i Latinská Amerika a hlavně Argentina. Snad právě směsice středoevropského vidění a magického realismu činí moji hru tady tak atraktivní.

Nebožtíci mají všechny špatné vlastnosti a zlovyky jako zaživa. Jak jste na tohle přišel?

Věřím, že mrtví žijí v našich vzpomínkách. Když máte mezi zemřelými nějakou drahou bytost, se kterou si v duchu povídáte - nebo koneckonců i nahlas, tak se nebožtík vrací a nevidím důvod, proč by měl být idealizován. Ve *Vrátila se jednou v noci* nabízím možnost, že nebožka matka je přítomna vlastně také jen ve vzpomínce. Matčin nápadník a soused ze hřbitova Salo se bojí, že svou milou ztratí, proto matce říká: Když na tebe tvůj syn zapomene, co si bez tebe počnu? Rád si vymýšlím jiné světy a jeden z nich je právě svět mrtvých. Vykreslil jsem ho podle své fantazie, proto se v zászvěti klidně mohou pořádat večírky a „život“ tam běží dál.

Píšete také loutkohry i muzikály. Jsou v této rozmanitosti nějaká univerzální témata, která vás zajímají?

Jsou věci, které si uvědomuji, a věci, které zůstávají tajemstvím. Jsem si však vědom jednoho univerzálního motivu, a to je boj jedince a společnosti, rozpor mezi přáním a touhami člověka a překážkami, které společnost klade. Díky konfliktům a nutnosti překonávat překážky se však společnost vyvíjí. Všichni potřebujeme na jedné straně svobodu a na druhé straně společenské soužití. Víte, každé divadlo vlastně může mít politický výklad. Matka ve *Vrátila se jednou v noci* by klidně mohla v metaforické rovině představovat diktátora - a syn novou generaci, která se autoritativnímu řízení staví na odpor. Slyšel jsem, že to tak v některých zemích hráli. Ale s tímto záměrem jsem hru nepsal. Jenže divák vždycky pochopí hru v rámci svého vlastního kontextu.

Když jste se dotkl politiky - jakou mělo v Argentině divadlo úlohu za vlády vojenské junty?

Právě divadlo, konkrétně hnutí s názvem Otevřené divadlo, se nejvíc stavělo proti vojenské povaze režimu. Bylo několik dramatiků, kteří jsme se dali dohromady a napsali několik k režimu kritických her, pochopitelně v jinotajích. Odvážilo se je uvést jedno divadlo a celý cyklus se setkal s ohromným úspěchem. Tak velkým, že režim nechal divadlo vypálit. Ale nedali jsme se zlomit, šli jsme jinam a opět bylo hlediště nabitě. Krátce nato režim padl. Nechci přeceňovat naše zásluhy, ale věřím, že svým způsobem divadlo ke konci režimu přispělo.

Říkáte, že dokud vzpomínáme na mrtvé, jsou s námi. Za jak důležitou považujete jako spisovatel paměť?

Paměť je klíčová. Minulosti se nezbavíte. Nezapomenu na léta strávená ve strachu, že mě režim nechá zavřít nebo zmizet. Vzpomínky také tvoří historii, ale žít pouze vzpomínkami je škodlivé. Ve *Vrátila se jednou v noci* přijdou za Manuelem mrtví a chtějí ho vzít s sebou do jejich říše. On odmítne a volí budoucnost. Pro mne je tahle hra osobně velice důležitá, protože jsem se díky ní konečně dokázal smířit se svou mrtvou matkou.